

DIE AFRIKAANSE SETSELGROEP

'n Bestekopname

Muzi Stephen Luthuli

DIE AFRIKAANSE SETSELGROEP

'n Bestekopname

**Verhandeling ingelewer vir die graad
Magister in die Lettere en Wysbegeerte**

deur

Muzi Stephen Luthuli

**aan die Universiteit van Zululand
Durban-Umlazi Kampus**

Promotor

Prof. R.M. Klopper

Eksterne eksaminator

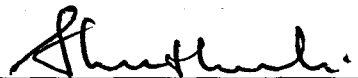
**Prof. R. H. Gouws
Universiteit van Stellenbosch**

Maart 2000

VERKLARING

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie verhandeling vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander Universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

HANDTEKENING

DATUM

28/02/2000

OPSOMMING

In hierdie verhandeling doen ek verslag oor 'n bestekopname wat ek gemaak het van die bydraes wat taalkundiges in die loop van die vorige eeu gemaak het t.o.v. die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep.

My navorsing het aan die lig gebring dat die eerste generasie Afrikaanse taalkundiges om ideologiese redes gemoeid was met die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans, en dat Afrikaanse setsels slegs ter sprake gekom het tydens besprekings oor die mate waarin Afrikaans 'n suiwer Germaanse taal sou wees, of 'n gekreoliseerde taal wat aan die suidpunt van Afrika onder invloed van kontaktale soos Maleis-Portugees en Khoekoens sy kenmerkende taaleienskappe gekry het.

Verder het my navoring aan die lig gebring dat De Villiers en Raidt die eerste taalkundiges van die tweede generasie was wat getoon het dat setsels as konstituente van 'n bepaalde grammatikale struktuur, die setselgroep, gebruik word.

My hoofbevinding is dat Ponelis die hooffiguur in die beskrywing van die grammatika van Afrikaans is en dat hy in daardie hoedanigheid die grootste bydrae gelewer het tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep.

Laastens het ek bevind dat De Wet en De Stadler oorgangsfigure is na 'n nuwe benadering waarvolgens setselgroepe as deel van die kasusgrammatika beskryf word. Oor De Stadler het ek bevind dat sy werk oor die Afrikaanse partitiefkonstruksie en die Afrikaanse datiefkonstruksie 'n brug skep vir die bestudering van die Afrikaanse setselgroep binne 'n ontwikkelende nuwe benadering, die Kognitiewe Grammatika.

SUMMARY

In this thesis I report the results of a survey that I made of the contributions that linguists had made in the course of the previous century regarding the description of the Afrikaans prepositional phrase construction.

My research revealed that the first generation of Afrikaans linguists for ideological reasons were preoccupied with the origin and development of Afrikaans, and that Afrikaans prepositions were only referred to during discussions regarding the extent to which Afrikaans was considered to be a pure Germanic language, or a creolised language that obtained its characteristic features at the southern tip of Africa under the influence of contact languages such as Malay-Portuguese and Khoe.

My research further revealed that De Villiers and Raidt were the first of the second generation Afrikaans linguists that understood that prepositions were constituents of a grammatical construction, the prepositional phrase construction.

My main finding was that Ponelis is the central figure in the description of the grammar of Afrikaans, and that he made the biggest contribution to the description of the Afrikaans prepositional phrase construction in that capacity.

Finally I concluded that De Wet and De Stadler are transitional figures to a new approach, according to which prepositions are characterised as elements of case grammar. Of De Stadler I concluded that his work on the Afrikaans partitive construction and the Afrikaans dative construction have created a bridge for analysing the Afrikaans prepositional phrase construction within an emerging new approach, Cognitive Grammar.

DANKBETUIGINGS

Met die afhandeling van hierdie dissertasie wil ek graag my opregte dank betuig teenoor:

- Prof. Rembrandt Klopper, my promotor, vir sy kundige leiding.
- My vrou, Thoko en my kinders, Thembani, Suyabonga, Sibahle, Senele en Zamathuli vir hulle ondersteuning.
- My moeder, Thandiwe, vir haar aanmoediging.
- Dr. M.M. Spruyt vir haar hulp met die proefleeswerk.
- Die National Research Foundation (NRF), vir geldelike steun.

Inhoud

Hoofstuk 1: Prinsipiële verantwoording	9
Hoofstuk 2: Vroeë taalkundiges se bydraes tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep ..	10
<i>Von Wielligh 1925.....</i>	<i>10</i>
<i>Bosman 1916.....</i>	<i>10</i>
<i>Bosman 1923.....</i>	<i>11</i>
<i>Le Roux 1949.....</i>	<i>11</i>
<i>Le Roux 1952.....</i>	<i>12</i>
<i>Nienaber 1949.....</i>	<i>13</i>
<i>Nienaber 1953.....</i>	<i>15</i>
<i>Labuscagne 1956.....</i>	<i>15</i>
<i>Le Roux 1960.....</i>	<i>16</i>
<i>Van Wyk 1964.....</i>	<i>17</i>
<i>De Villiers 1975.....</i>	<i>17</i>
<i>Raidt 1969, 1975 en 1976.....</i>	<i>20</i>
<i>Samevatting.....</i>	<i>22</i>
Hoofstuk 3: Ponelis se bydrae tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep	25
<i>Ponelis 1968a & 1968b.....</i>	<i>25</i>
Die ontwikkeling van Ponelis se aanvanklike sienings oor Afrikaanse voorsetselgroepe	25
Die sintagmatiese beginsels waarop Ponelis 1968a se uiteensetting van die Afrikaanse setselgroep berus.....	26
Die sintaktiese funksies van setselgroepe in Afrikaans volgens Ponelis 1968a	27
Verskillende tipes voorsetsels.....	29
Samevatting.....	31
<i>Ponelis 1979.....</i>	<i>31</i>
'n Vergelyking van Ponelis 1968 en 1979 se werkswyse	31
Die elemente waaruit setselgroepe opgebou word	32
Die objek in <i>vir</i> -setselgroepe	45
Voorsetselgroepe in komplementkonstruksies.....	48
Voorsetselwerkwoorde en voorsetselgroepe	48
Adjektiewiese voorsetselgroepe	50
Die verwantskap tussen setselgroepe en deeltjiewerkwoorde.....	51
Setselgroepe as plekadjunkte	51
Rigtingsetselgroepe	55
<i>Setselgroepe in omskrywingskonstruksies</i>	<i>55</i>
Die agenspassief	56
Die setselgroep in die passiewe nominaalkonstruksie	56
Setselgroepe in bysinne.....	56
Die plasing van setselgroepe in die klous.....	57
Die plasing van setselgroepe in nukleus-satelliet en satelliet-nukleus volgordepatrone.....	57
Die satelliet-status van setselgroepe in groter sintaktiese konstruksies	58
Setselgroepe en nadruk.....	58
Samevatting.....	60
<i>Ponelis 1984 en 1989.....</i>	<i>61</i>
Ponelis 1984	61

Ponelis 1989	67
Ponelis 1985	70
<i>W-skeiding (vraagwoord- en betreklike voornaamwoordskeiding)</i>	71
Leemtesplitsing	71
Vraagsinne	71
Die betreklike konstruksie	71
<i>A-skeiding (klousaanloopskeiding)</i>	71
<i>K-skeiding (klousinterne skeiding)</i>	72
K-skeiding in wortelsinne	72
K-skeiding in bysinne	72
Preposisionele passiewe	72
<i>Die sintaktiese posisies van setselgroepe wat setselskeiding ondergaan</i>	73
Setselskeiding binne die naamwoordstuk	73
Die sintaktiese voorkeurposisie van deelkonstruksies wat setselskeiding ondergaan	74
Setselskeiding in eksistensiële konstruksies met "daar" as subjek en die deelkonstruksie as objek	74
Setselskeiding in deelkonstruksies wat as subjek gebruik word	74
Setselskeiding binne klouse	75
Setselskeiding buite die werkwoordstukkern	76
<i>Die omvang van setselskeiding</i>	76
<i>Die rol van die setselaanvulling in setselskeiding</i>	77
<i>Relevering as grondslag vir setselskeiding</i>	77
<i>Die prominensie van die setselaanvulling se naamwoordfunksie tydens setselskeiding</i>	78
<i>Samevatting</i>	79
Hoofstuk 4: Beskrywings van die setselgroep in die kasusgrammatika	81
<i>De Wet se bydrae</i>	81
Inleiding	81
<i>Die meewerkende voorwerp</i>	82
Werkwoorde wat 'n MV denoteer of selekteer	83
Die rol van die voorsetsels <i>vir</i> en <i>aan</i>	84
Die verpligte en opsionele gebruik van die voorsetsel <i>vir</i>	85
Die naamwoordstuk	86
<i>Belanghebbende voorwerp</i>	89
Werkwoorde wat 'n BV selekteer	90
Die naamwoordstuk	91
<i>Die ondervindende voorwerp</i>	93
Die ervaringswerkwoordgroep	94
Evaluerings van De Wet se sienings oor die indirekte voorwerp in Afrikaans	95
<i>De Stadler se bydrae</i>	95
De Stadler 1982	95
De Stadler se werk oor die Afrikaanse datiefkonstruksie	97
Hoofstuk 5: Gevolgtrekkings	99
<i>Die bydraes van vroeë taalkundiges</i>	99
<i>Ponelis se bydrae</i>	100
<i>Bydraes binne die kasusgrammatika</i>	101
Bronnelys	102

Hoofstuk 1: Prinsipiële verantwoording

In hierdie verhandeling maak ek 'n bestekopname van hoe die setselgroep in die tradisionele Afrikaanse grammatikale literatuur beskryf is. Die studie behels 'n verkenning van die werk van vroeë taalkundiges met die draai van die vorige eeu en volg die goue draad van setselgroepbeskrywing tot in die laat negentigerjare van die vorige eeu.

Hierdie verhandeling word bedoel as 'n voorstudie vir 'n latere studie wat ek beoog oor die Afrikaanse setselgroep volgens die beginsels van die Kognitiewe Grammatika.

Dit is 'n konstruktiewe beskrywende studie waarin ek so objektief as moontlik verslag doen oor die bydraes van die verskillende hooffigure wat ek in die loop van my navorsing geïdentifiseer het.

Hoewel ek persoonlik meer internasionale terme soos subjek en objek verkies, het ek probeer om reg te laat geskied aan die terme wat bepaalde navorsers gebruik.

Op die ou end het my werk uiteengeval in die volgende hoofafdelings:

- Vroeë taalkundiges se bydraes tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep
- Ponelis se bydrae tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep
- Beskrywings van die setselgroep in die kasusgrammatika

Hoofstuk 2: Vroeë taalkundiges se bydraes tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep

Von Wielligh 1925

Von Wielligh se *Ons Geselstaal* is tipies van die vroeë bronne oor Afrikaans. Dit lewer kommentaar oor die Germaanse herkoms van Afrikaans en bespreek dan 'n reeks Afrikaanse leksikale en uitspraakvorme wat in verskillende streke van Suid - Afrika gebruik is op die tydstip toe hy geskryf het.

Sy werk gee vir ons geen insig in Afrikaanse sinspatrone, meer spesifiek die funksie van setselgroepe in Afrikaanse sinspatrone nie.

Bosman 1916

Soos sy tydgenote is Bosman spesifiek geïnteresseerd in die herkoms van Afrikaans. Hy kyk veral na argumente vir en téén die hipotese dat Maleis-Portugees 'n sterk invloed uitgeoefen het op die rigting waarin vroeë Afrikaans ontwikkel het.

In dié verband bespreek hy op pp. 81-88 'n aantal Afrikaanse setselgroepe, soos bv. "*met 'n mes saam*" "*uit die huis uit*" en verskillende gevalle waar die setsel "*vir*" die indirekte objek markeer.

Bosman bespreek die voorgenoemde gebruike van Afrikaanse setsels nie as sintaktiese taalvorme nie, maar as deel van 'n algemene verweer dat Afrikaans nie 'n gekreoliseerde vorm van Nederlands is nie.

Bosman 1923

In sy tweede bydrae oor die herkoms van Afrikaans wat in 1923 onder die titel *Oor Die Ontstaan van Afrikaans* gepubliseer is, bespreek Bosman onder andere die gebruik van Afrikaanse uitdrukkings waarin die setstel *vir* (fer) voorkom.

Hy gee toe dat die gebruik van *vir* aan kreoolse invloed toegeskryf kan word, maar hy betwyfel nog steeds dat dié besondere gebruik van *vir* toegeskryf kan word aan die invloed wat Maleis-Portugees op vroeë Afrikaans uitgeoefen het.

Le Roux 1949

Le Roux 1949 is 'n losse versameling bydraes teen die breë agtergrond van die temas wat destyds gewild was:

- (1) Teorieë oor die ontstaan van Afrikaans.
- (2) Die verskeidenheid dialekvorme van Afrikaans.
- (3) Die invloed van Engels op Afrikaans.
- (4) Korrekte taalgebruik.
- (5) Die uitspraak van Afrikaans.
- (6) Die gebruik van leestekens in Afrikaans.
- (7) Taalsisteemverandering.

In 'n hoofstuk met die titel "Funksie en Funksieverandering" bespreek Le Roux die ontwikkeling van Afrikaanse rededele (woordsoorte) teen die agtergrond van die ontwikkeling van rededele in Hollands en Engels. Op p. 123 sê hy: "Die voorsetsels en voegwoorde was miskien almal oorspronklik ander rededele." Le Roux ontwikkel dan 'n argument, gebaseer op die herleksikalisering van setsels in ander Germaanse tale, as verduideliking hoekom die gebruik van setsels in Afrikaans nie op kreolisering hoef te dui nie:

"As hierdie oorlopery op so 'n groot skaal in ander tale plaasgevind het, vanwaar dan die bewering dat dit 'n bewys van kreolisering in Afrikaans is? Hollands, Engels, Duits word tog ook nie kreoolse tale genoem nie!"

Le Roux 1949 noem Afrikaanse voorsetsels dus net as deel van sy argument dat Afrikaans nie 'n gekreoliseerde taal is nie, sonder dat hy Afrikaanse voorsetsels enigsins bespreek.

Le Roux 1952

Benewens 'n beheptyd met teorieë oor die ontstaan van Afrikaans was 'n ander gewilde tema onder vroeë taalkundiges Anglisismes, m.a.w. hoe Afrikaans suiwer gehou kan word van die invloed van Engels wat destyds die oorheersende taal in die land was.

In 'n hoofstuk met die titel "Spreekwoordelike Gesegdes" bespreek Le Roux die invloed wat Engels destyds uitgeoefen het op die gebruik van Afrikaanse voorsetsels. Hy begin sy bespreking met die stelling dat die gebruik van voorsetsels (in die algemeen?) "baie sterk onderhewig (is) aan veranderinge met verloop van tyd."

In die voorbeelde van voorsetsels wat hy gee, bespreek hy *vir* as die voorsetstel wat uitgebreide rolle in voorsetselkonstruksies het. Volgens Le Roux is die gebruik van *vir* te wyte aan Maleis-Portugees invloed. Hy meld dan dat die gebruik van *vir* ook deur Engels beïnvloed word. Die ander voorsetsels waarvan die gebruik volgens Le Roux 1949 deur Engels beïnvloed is, is *tot, in, van, na, om, by, oor, op* en *met*.

Nienaber 1949

Nienaber 1949 hou hom soos sy voorgangers besig met teorieë oor die ontstaan van Afrikaans. In hoofstuk 2 bespreek hy die vernaamste verskille tussen Afrikaans en Nederlands. Hy dui op p. 56 aan dat Afrikaans in vergelyking met Nederlands "gedeflekter en hiperanalities is," maar stel dan die standpunt dat Nederlands in vergelyking met Oud-Hoogduits "op sy beurt arm aan buigingsmiddele (is)."

Wat beteken Nienaber se begrippe "deflekter, hiperanalities" en "buigingsmiddele"? Om dit te beantwoord, moet ek eers kortliks verduidelik wat die verwantskap tussen naamvalsmarkering en markering d.m.v. setselfroepe is. In sintetiese (inflekterende) tale word sintaktiese funksies soos subjek, direkte objek, indirekte objek en besitsnaamwoord aangedui deur middel van 'n kombinasie van fleksiemorfeme en lidwoorde in bepaalde naamvalle wat as nominatief, genitief, datief en akkusatief beland staan. 'n Voorbeeld hiervan is die Duitse genitiëfsvorm "*Das Kind, des Mannes*." Besitsverhoudings word egter in Afrikaans analities (d.m.v. losstaande woorde) uitgedruk in plaas van sinteties (d.m.v. fleksiemorfeme en lidwoorde in bepaalde naamvalle). Die Duitse

genitiefsvorm "*Das Kind, des Mannes*" word gevolglik in Afrikaans d.m.v. los woorde uitgedruk soos in "*die man se kind*" of "*die kind van die man*"

Die subjek van 'n Afrikaanse sin kan gewoonlik uitgeken word deurdat dit die eerste skoon (setsellose) naamwoordstuk in 'n stelsin is, en die direkte objek daaraan dat dit die laaste skoon naamwoordstuk in 'n stelsin is. Wanneer tale hulle fleksiemorfeme verloor, word betekenisverwantskappe soos besit, herkoms, verwantskap, oordrag van eienaarskap aan 'n bevoordeelde, ensovoorts dus gewoonlik gemerk deur 'n kombinasie van (i) 'n voorsetsel en (ii) die sintaktiese posisie van die naamwoordstuk in die stelsin.

Nienaber argumenteer teen hierdie agtergrond dat deflektering en die ontstaan van analitiese sintaktiese merkers soos setsels nie 'n bewys is dat Afrikaans 'n kreoolse taal is nie, aangesien deflektering ook in ander Germaanse tale voorkom.

Nienaber 1949 getuig van merkwaardige insig in die prosesse van taalverandering wat oor lang tydperke in die Germaanse tale plaasvind. Daarby is hy ook die eerste Afrikaanse taalkundige wat verstaan dat woorde nie as losstaande elemente in sinne gebruik word nie, maar binne groter sintaktiese eenhede, soos bv. wanneer hy op p. 79 beweer "Daar is 'n onverbreekbare oorsaaklike verband tussen die wegval van sommige fleksiemiddele en die opkoms van woordgroepe of sinsgroepe," en wanneer hy op p. 81 beweer "Fleksieverlies moet derhalwe noodwendig en onverbreekbaar gepaard gaan met 'n ander sintaktiese groeppvorming wat sy plek beklee en deur sy wegval bestendig word."

Hoewel Nienaber 1949 nie Afrikaanse setselgroepe as afsonderlike sinsgroepe bespreek nie, verwys hy op p. 82 en 83 na Afrikaanse voorsetsel-agtersetselgroepe soos *na....toe, met....mee, uit....uit* en *by....verby* as deel van tipiese Afrikaanse taalpatroon waar 'n nukleus deur kernpartikels omring word, soos ook die geval is by die dubbele ontkenningspartikels *nie ... nie*.

Nienaber 1953

Nienaber 1953 is 'n voortsetting op Nienaber 1949. Die tema is nog steeds die status van Afrikaans as Germaanse taal, spesifiek of Afrikaans as kreoolse taal beskou moet word as gevolg van die beduidende invloed wat tale soos Khoe en Maleis-Portugees op vroeë Afrikaans uitgeoefen het. Op pp. 203 en 204 dui hy aan dat die voorsetsel *vir* waarskynlik onder die invloed van Maleis-Portugees ontwikkel het.

Hoewel Nienaber hom nog soos sy voorgangers besig hou met teorieë oor die ontstaan van Afrikaans, toon hy merkwaardige insig in die opkoms van sintaktiese groepe as deel van die proses van deflektering in die Germaanse tale. Die patroon van taalverandering wat Nienaber so half terloops beskryf, bied 'n goeie verklaring vir die grootskaalse gebruik van setselgroepe in moderne Indogermaanse tale soos Afrikaans en Engels.

Labuscagne 1956

Labuscagne 1956 is een van die voorlopers in die strukturele taalkunde onder Afrikaanse taalkundiges. In hoofstuk 4 skryf hy met groot insig oor die beginsels waarvolgens Afrikaanse sinne opgebou word. Hy dui op p. 74 aan dat "sinsleer"

wetmatig in “sinsdele” opgebou word. Op p. 76 wys hy op vorme soos “*telefonies X oor die telefoon, snags X in die nag, periodiek X van tyd tot tyd, Jan se hoed X die hoed van Jan*” waar selselgroepe telkens met ander taalpatrone varieer.

Hoewel Labuscagne ‘n hele aantal aspekte van die struktuur van Afrikaans insiggewend bespreek, en hy setselgroepe as voorbeelde gee, gee sy werk geen aanduiding dat hy die setselgroep as ‘n Afrikaanse sinsgroep erken nie.

Le Roux 1960

Hoewel Le Roux 1960 hoofsaaklik fokus op uitspraakkwessies, lewer hy tussendeur ook kommentaar op ander aspekte van Afrikaans. So bv. kom hy in hoofstuk 3 uit by sintaktiese kwessies soos modale hulpwerkwoorde (p. 43) en die verwantskap tussen hoofsinne en bysinne (p. 45).

Le Roux se werkswyse is hoofsaaklik *ad hoc* en eksemplaries, m.a.w. hy noem los verskynsels en verskaf dan voorbeelde daarvan. Wanneer hy bv. in hoofstuk 9 op ‘n redelike samehangende wyse kyk na die begrip “Die Spraakmakende gemeente,” noem hy op p. 8 somer so terloops dat die setsel *vir* saam met die direkte voorwerp gebruik word. Hy wys spesifiek daarop dat *vir* saam met *wie* gebruik word wanneer die objek na ‘n persoon verwys. Op p. 237 verskaf Le Roux ‘n klompie voorbeelde van Anglisistiese taalgebruik. Omtrent al Le Roux se voorbeelde bevat setsels, soos bv. “*iets op jou vingerspitse ken, ‘n boek by iemand geskryf, uit en uit, nie baie van ‘n geleerde nie, opening vir werk, op hulle beste*” en “*vir al wat,*” maar sonder dat hy enige aanduiding gee dat hy te doene het met die setsel as leksikale kategorie, of die setselgroep as sinsdeel.

Van Wyk 1964

Van Wyk 1964 se bydrae "Sinsleer" in Van der Merwe se *Studierigtings in die Taalkunde* is een van die eerste Afrikaanse artikels wat spesifiek oor die

Taalkunde is een van die eerste Afrikaanse artikels wat spesifiek oor die

sintaksis gaan. Van Wyk wys op pp. 47 en 48 daarop dat die sin as die dominante taaleenheid gereken moet word. Hy verduidelik ook hoe reekse woorde en sinne as samehangende "woordgroepe" (sintagmas) gereken moet word, soos bv. "baie mooi meisies" (p. 52), maar hy gee geen oorsig van Afrikaanse sintagmas soos die

naamwoordstuk, die adjektiefstuk, die telwoordstuk, of die setselgroep nie.

De Villiers 1975

De Villiers 1975

Hoewel De Villiers se *Die Semantiek van Afrikaans* in 1975 verskyn het, kan hy as die voorhoede van die tweede generasie Afrikaanse taalkundiges beskou word. De Villiers lewer in dié bydrae baanbrekerswerk oor die verwantskap

tussen die betekenis van taalelemente en die struktuurpatrone van sulke

elemente. Hy lê ook fyn insigte aan die dag oor Afrikaanse setselgroepe. Op pp.

51 en 52 onderskei hy bv. tussen geslote en oop woordsoorte en wys hy daarop

dat voorsetsels 'n geslote woordklas is hoewel hulle uit "baie heterogene reekse"

bestaan. Anders gestel, beteken De Villiers se waarneming dat Afrikaanse

voorsetsels 'n eindige stel uitmaak wat nie verder aangroei deur die ontstaan van

nuwe voorsetsels nie, maar dat hulle as "heterogene reekse" 'n groot

verskeidenheid sintaktiese funksies vervul.

In hoofstuk 5 bespreek De Villiers die beginsels waarvolgens leksikale

elemente morfologies en sintakties tot groter struktuureenhede verbind. Op pp.

151-160 bespreek hy "voorsetselgroepe" as die verbindingspatrone waarin

voorsetsels voorkom. Hoewel De Villiers deurgans die term "voorsetsel" gebruik,

wys hy op p. 151 daarop dat voorsetsels vóór of ná hulle aanvullings gebruik kan word.

Die voorsetstel kom vóór sy aanvulling:

Die aanvulling is 'n selfstandige naamwoord: *sonder vrees*

Die aanvulling is 'n naamwoordgroep: *agter die wit mure*

Die aanvulling is 'n voornaamwoord: *vir hom*

In elliptiese konstruksies: *met sy hoed op = op (sy kop)*

Die voorsetstel kom ná sy aanvulling:

In sekere infinitiefkonstruksies: *Dis 'n lekker stoel om op te sit.*

In verbinding met deiktiese bywoorde: *hierlangs, daarsonder*

De Villiers wys verder daarop dat voorsetsels “in ‘n komplementerende verhouding” staan met hulle “meegaande naamwoorde of deiktiese woorde” want “geen lid is ondergeskik aan die ander nie en die groep as geheel kan nie sintakties een van die twee lede verteenwoordig nie. Hierin verskil hulle duidelik van baie substantiwiese en adjektiwiese groepe...” De Villiers se insig dat voorsetsels en hulle meegaande elemente en voorsetselgroepe presies dieselfde semantiese gewig dra, is sy tyd ver vooruit in die Afrikaanse grammatikabeskrywing.

Ander insigte van De Villiers verdien om vermeld te word:

- (1) Meer as een voorsetstel kan in 'n voorsetselgroep gebruik word (*tot agter die bome*).
- (2) 'n Voorsetstel kan deur 'n voorafgaande woord bepaal word (*kort op sy hakke*).

- (3) Sommige voorsetsels kom voor in vrye verbindings met hulle naamwoordkomplemente, en ander in gebonde verbindings (*agter/in/langs die deur teenoor op eie houtjie X *in/*met eie houtjie*).
- (4) Voorsetselgroepe kan sintakties as aanvullende bepalinge van naamwoorde gebruik word (*die mense van hierdie land*).
- (5) 'n Aantal setselgroepe kan as 'n trits direk na mekaar gebruik word (*die antwoord van die redakteur van die blad van die vereniging*).
- (6) Bepaalde voorsetsels, die "vaste voorsetsels", verbind met spesifieke werkwoorde wat as die voorsetselwerkwoorde bekend staan (*aard na, behoort aan, bestaan uit* ens.)
- (7) 'n Klein groepie adjektiewe verbind elkeen met 'n bepaalde setsel (*behep (wees) met, begaan (wees) oor, bewus (wees) van en versot (wees) op*).
- (8) 'n Setsel kan van sy aanvullende naamwoordstuk geskei word (*'n lekker stoel om op te sit X sit op 'n lekker stoel*),

Om op te som: met die voorafgaande reeks waarnemings gee De Villiers vir ons die eerste insigte oor belangrike aspekte van die Afrikaanse setselgroep, soos dat naamwoordstukke by voorkeur as setselaanvulling dien (*op die tafel, voor hom, vir Jan*, ens), dat pre-voorsetsels saam met voorsetsels gebruik kan word (*ten opsigte van die muur*), dat setsels deur graadwoorde bepaal kan word (*kort op sy hakke*), dat "gebonde" setsels in vaste idiomatiese verbindings voorkom (*op jou stukke wees*), dat 'n klein groepie adjektiewe, wat Ponelis later voorsetseladjektiewe noem, heg met setsels verbind (*versot wees op*), en dat 'n setsel van sy meegaande naamwoordstuk geskei kan word (*'n lekker stoel om op te sit*).

Die merkwaardige insigte wat De Villiers in 1975 van die dag lê oor die Afrikaanse setselgroep, maak van hom 'n voorloper van latere werk oor die sinskonstruksie.

Raidt 1969, 1975 en 1976

Raidt 1969, 1975 en 1976 sluit aan by die tema wat die vroeë Afrikaanse taalkunde in die eerste helfte van die twintigste een gedomineer het, naamlik die herkoms van Afrikaans (sien byvoorbeeld Bosman 1916, Bosman 1923, Von Wielligh 1925, Nienaber 1949 en Van der Merwe 1968)

Raidt kyk in die bogenoemde drie bronne na die herkoms en gebruik van *vir*-setselgroepe in Afrikaans. Al drie dié bronne neem basies dieselfde standpunt in oor die herkoms en gebruik van voorsetselgroepe. Raidt 1976 gee 'n uiters sketsmatige oorsig van die onderwerp, en Raidt 1969 'n omvattende uiteensetting. Raidt 1975 volg die middeweg en word dus as verteenwoordigend van dié drie bronne bespreek.

Raidt 1975 moet gesien word teen die agtergrond van die debat wat daar onder Afrikaanse taalkundiges in die eerste helfte van die 20 *ste* eeu geheers het oor die ontstaan van Afrikaans. Deelnemers aan die debat kan basies in twee groepe ingedeel word. Die een groep, waarvan Hesseling 1923 en Valkhoff 1966 die vernaamste voorstaanders is, stel die standpunt dat Afrikaans sy ontstaan te danke het aan die kreolisering van Nederlands onder invloed van Maleis-Portugees in die mond van Oosterse slawe aan die vroeë Kaap.

Die ander groep, waarvan Bosman, Von Wielligh en Van der Merwe die vernaamste voorstaanders is, stel 'n teenstandpunt dat Afrikaans in 'n mindere mate deur nie-Europese tale soos Maleis-Portugees en Hottentots beïnvloed is, maar dat die ontwikkeling van Afrikaans grootliks 'n spontane voortsetting is van prosesse van taalverandering (bv. klankveranderings, deflektering en die opkoms van losstaande woorde) wat teen 'n stadiger tempo waargeneem kan word in ander Europese tale soos Duits, Nederlands en Engels.

Dit is teen die voorgenoemde agtergrond wat Raidt kyk na die herkoms van Afrikaanse setselgroepe waarin die setsel *vir* grootliks korreleer met naamwoorde wat na menslike objekte verwys.

Raidt 1975 wys daarop dat dit 'n opvallende kenmerk van Afrikaans is (in vergelyking met ander Europese tale) dat die voorsetsel *vir* gebruik word voor naamwoorde wat na menslike objekte verwys. Raidt begin deur te kyk na die mate waarin die setsel *vir* weglaatbaar of onweglaatbaar gebruik word, of uitruilbaar met ander setsels. Sy onderskei drie basiese gebruikspatrone. Die eerste patroon is konstruksies waar *vir* voor 'n persoonsobjek weglaatbaar of uitruilbaar met *aan* gebruik kan word soos in: *Hy gee vir haar 'n ruiker*, en *Hy gee vir/aan haar 'n ruiker*. Raidt se tweede patroon is dié waar *vir* weglaatbaar gebruik kan word, maar nie deur 'n ander setsel vervang kan word nie soos in: *Ek sien (vir) jou!*. Raidt se derde patroon is waar *vir* verpligtend is en nie deur 'n ander setsel vervang kan word nie soos in: *Hy het tydsam vir Helena bekyk*.

Raidt wys daarop dat *vir* as objeksmarker reeds in 1825 in die vroeë Kaapse Afrikaans opgeteken is en dat verskeie taalkundiges dit toegeskryf het aan Asio-Portugese of Kreools-Portugese beïnvloeding. Verder wys sy daarop dat *vir* in

Afrikaans besig is om ander setsels in die setselwerkwoordkonstruksie te verdring soos bv. *luister vir iemand*, in plaas van *luister na iemand* en *kuier vir iemand*, in plaas van *kuier by iemand*. Raidt wys daarop dat soortgelyke patroon onbekend is in hedendaagse Nederlands maar dit het wel voorgekom het in 17de en 18de eeuse Nederlands, en dui dan aan dat die gebruik van *voor* in destydse Nederlands die gebruik van *vir* in hedendaagse Afrikaans kon bevorder het.

Om op te som: wat die weglaatbare en vervangbare gebruik van *vir* as objeksmarker in Afrikaans betref wys Raidt daarop dat *vir* in sommige konstruksies weglaatbaar gebruik word waar dit gewoonlik deur 'n setsel soos *aan* vervang kan word, dat dit in ander konstruksies onweglaatbaar en onvervangbaar as objeksmarkers gebruik word, dat dit in die setselwerkwoordkonstruksie, waarskynlik onder impetus van 17de en 18de eeuse Nederlands, besig is om ander setsels te verdring.

Samevatting

Vroeë taalkundiges soos Von Wielligh, Bosman, Le Roux en Nienaber se werk reflekteer 'n preokkupasie met hipoteses oor die herkoms van Afrikaans. In die mate dat hulle by die gebruik van Afrikaanse setsels uitkom, doen hulle dit as deel van argumentasie teen die hipotese dat Afrikaans 'n keoolse taal is wat sy beslag onder beïnvloeding van Maleis-Portugees of Khoe gekry het.

Le Roux beklee die oorgangsfase tussen Afrikaanse taalkundiges wat hulle met ontstaanshipotesisse besig hou en die strukturele taalkunde wat in die sestigerjare posgevat het. Le Roux bespreek taalverskynsels egter *ad hoc* en kom in die proses uit by die gebruik van 'n aantal setsels wat hy aan Anglistiese beïnvloeding toeskryf.

Labuscagne en Van Wyk kan gereken word as die twee voorlopers van die strukturele taalkunde in Afrikaans. Hoewel Labuscagne setselgroepe as voorbeelde gee by sommige van sy besprekings, gee sy werk geen aanduiding dat hy die setselgroep as 'n Afrikaanse sinsgroep herken nie. Van Wyk gee 'n dienlike uiteensetting van die beginsels waarop die strukturalisme berus, maar gee geen oorsig van Afrikaanse sintagmas soos die naamwoordstuk, die adjektiefstuk, die telwoordstuk, of die setselgroep nie.

Hoewel Raidt saam met De Villiers deel vorm van die tweede generasie taalkundiges, fokus sy soos die eerste generasie op die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans. In die proses lewer sy veral 'n bydrae met haar beskrywing van die gebruik van die voorsetsel *vir* in objekskonstruksies.

De Villiers lewer van die eerste genuanseerde uiteensettings van die Afrikaanse setselgroep as onderdeel van 'n omvattender bespreking van die semantiek van Afrikaans. Hy wys daarop dat setsels en hulle aanvullings stabiele sinsdele vorm, dat sommige setsels vóór en ander ná hulle aanvullings gebruik word, dat aanvullings tydens elliptiese gebruik weggelaat kan word, dat 'n setsel en sy aanvulling (in afwyking van die nukleus-satelliet-beginsel) presies dieselfde semantiese gewig dra, dat 'n setselgroep meer as een setsel kan bevat, dat die voorsetselgroep deur 'n voorafgaande woord bepaal kan word, dat setsels in vrye en vaste verbindings met sowel naamwoorde as werkwoorde voorkom, dat setsels as naamwoordaanvullings gebruik kan word, dat setselgroepe as 'n trits aaneengeryg kan word, dat 'n klein groepe (voorsetsel)adjektiewe heg met

setsgroepe verbind, en dat die setsel en bepaling van 'n setsgroep van mekaar geskei kan word.

Die taalkundiges van die tweede generasie, De Villiers en Raidt is dus die eerste navorsers wat die Afrikaanse setsgroep sistematies en met insig bespreek.

Hoofstuk 3: Ponelis se bydrae tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep

Ponelis 1968a & 1968b

Ponelis se bydrae "*Die Afrikaanse sintaksis*" in Van der Merwe en andere 1968 is, volgens die eerste voetnoot van die artikel gebaseer op sy handboek, *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* wat vroeër daardie jaar verskyn het. Om dié rede word na *Grondtrekke* verwys as Ponelis 1968a en na die artikel as Ponelis 1968b. Die teoretiese grondslag van albei bronne berus op die werk van veral Paardekooper 1966.

Die ontwikkeling van Ponelis se aanvanklike sienings oor Afrikaanse voorsetselgroepe

In Ponelis 1968a en 1968b word aangevoer dat die sintaksis van Afrikaans bestaan uit 'n bodemsegment en 'n omsettingsegment. Ponelis beskou die bodem as al die kernstrukture van Afrikaans, en die omsettingsegment as die minder basiese strukture. Die onderskeid tussen die basiese en omsettingsegment kom in hedendaagse terme breedweg ooreen met onafhanklike en afhanklike sinsdele. Alle sinselemente wat in onafhanklike sinne voorkom, behoort tot Ponelis se destydse bodemsegment. Sinselemente wat kenmerkend is van afhanklike sinne behoort tot Ponelis se destydse omsettingsegment. Uit hierdie onderskeid blyk dit dat sinselemente waarin setsels voorkom in beginsel tot die bodemsegment behoort.

In Ponelis 1968b word Afrikaanse setselgroepe nog nie as sintagmas in eie reg beskryf nie. Hy gee voorbeelde van setsels as deel van die

voorsetselwerkwoordstuk (p. 213), bv. *spot met siekte*, wat volgens sy ontleding bestaan uit 'n voorsetselwerkwoord in 'n voorsetselvoorwerp. Hy bespreek ook die setstel *van* as deel van die deelbepaling wat volgens hom bestaan uit twee momente, naamlik 'n telwoord as eerste moment, gevolg deur *van*. Dit blyk uit Ponelis se voorbeelde dat hy die telwoord en setstel in die deelbepaling beskou as 'n sintagmatiese eenheid, soos in *een van*, *twee van*, *baie van* en *sommige van*. Hierdie ontleding poneer 'n soort primêre verwantskap tussen die telwoord en setstel, en beskou die setstel en die naamwoordstuk wat daarop volg, soos in *een van die mense* nog nie as 'n sintagmatiese eenheid - 'n setselgroep - nie.

Wanneer Ponelis teen die einde van sy artikel weer setsels by die bespreking betrek, kom hy half terloops uit by die setselgroep as 'n sintagma wanneer hy sê:

“Die Voorsetselbyvoeglikenaamwoorde word deur 'n *voorsetselgroep* gevolg.”¹

Sonder dat hy die setselgroep enigsins as eenheid tipeer, verskaf Ponelis voorbeelde soos *bang vir my*, *jaloers op jou* en *versot op biltong* waar die leser maar vir homself moet uitmaak dat die voorsetsel en die naamwoord wat daarop volg, die voorsetselgroep vorm.

Die sintagmatiese beginsels waarop Ponelis 1968a se uiteensetting van die Afrikaanse setselgroep berus

Ponelis is ongetwyfeld die hooffiguur in die beskrywing van die Afrikaanse sintaksis, en spesifiek ook by die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep. Met die verskyning van Ponelis se *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* in 1968, lê hy 'n nuwe grondslag vir die beskrywing van Afrikaanse sinspatrone.

¹ Kursivering myne.

Kenmerkend van die verandering en benadering wat Ponelis se werk inlei, is sy siening dat Afrikaans volgens die beginsels van die taalwetenskap beskryf behoort te word. Ponelis 1968a dui aan dat sy bespreking afgestem is op "n interne beskrywing van die struktuur...(van) hedendaagse Afrikaans en op Afrikaans alleen" en dat hy nie ingaan op die verwantskap tussen ouer vorme van Afrikaans en hedendaagse Afrikaans, of die verwantskap tussen Afrikaans en ander moderne tale nie. Soos wat reeds aangedui is, gebruik hy die term "bodem" met verwysing na basiese of enkelvoudige sinne en "omsettingsegment" met verwysing na minder basiese of saamgestelde sinne. Volgens Ponelis 1968a behels die omsettingsegment dat die volgorde van sinselemente verander kan word, dat sinselemente weggelaat kan word, en veral dat verryking kan plaasvind deurdat sinselemente by bestaande klouse gevoeg kan word.

Verder gebruik Ponelis 1968a die term "binnebou" om te verwys na die feit dat taalpatrone uit kleiner taalbousels opgebou word, en die term "buitebou" om te verwys na die funksie wat 'n taalbousel in wyer sintaktiese konteks vervul.

Die sintaktiese funksies van setselgroepe in Afrikaans volgens Ponelis 1968a

'n Oorsig van Ponelis 1968a toon dat Ponelis reg van die begin af aandui dat setsels 'n vername rol speel in 'n verskeidenheid aspekte van die Afrikaanse sintaksis. Hy onderskei, byvoorbeeld op p. 53 tussen gewone oorganklike werkwoorde waar die handeling die hele voorwerp beïnvloed soos in *hy leer die liedjie* en oorganklike voorsetselwerkwoorde waar die handeling die voorwerp net gedeeltelik beïnvloed soos in *hy leer aan die liedjie*. Ponelis dui ook op p. 54 aan dat die setsel *vir* veral voor menslike voorwerpe gebruik word om 'n saak te

beklemtoon soos in *ek hoor jou* teenoor *ek hoor vir jou*. Op p. 55 dui hy aan dat die belanghebbende voorwerp deur die setsels *aan* of *vir* gemarkeer kan word soos in *hy wys die oorlosie aan / vir sy vriend*. Op pp. 57 tot 59 dui Ponelis aan dat sekere onoorganklike werkwoorde heg met die voorsetsels van voorsetselgroepe verbind soos in *hy stry met my* en *hy soek na my* en dat sekere oorganklike werkwoorde ook heg met die setsels van setselgroepe verbind soos in *jy herinner iemand aan sy belofte*.

Ponelis 1968a beklemtoon die rol van die Afrikaanse setselgroep by die bywoordelike bepaling. Hy dui op p. 67 aan dat veral voorsetselgroepe van plek, rigting en tyd 'n vername rol speel in die bywoordelike bepaling. Hy dui aan dat plekvoorsetselgroepe soos *buitekant Salisbury* in die optimale struktuur deur 'n afstandbepaling voorafgegaan kan word soos in *'n entjie buitekant Salisbury* of *net buitekant Salisbury*.

Op p. 68 verskaf hy voorbeelde van rigtingvoorsetselgroepe soos in *ek het bo-oor hom gegaan* en dui aan dat voorsetsel-agtersetselverbindings algemeen voorkom by die rigtingvoorsetselgroep soos in *hy kyk by jou verby*. Verder wys Ponelis op die gebruik van rigtingagtersetsels soos *die goed is die bosse in gesleep*. Op p. 69 gee Ponelis sonder bespreking tydvoorsetselgroepe waaruit dit blyk dat hierdie tipe konstruksies voorsetsel-agtersetselgroepe kan wees soos in *van vanoggend af* of agtersetselgroepe soos in *my lewe deur*, of voorsetselgroepe soos in *na 'n paar somers*. Ponelis wys op dieselfde bladsy ook daarop dat tydvoorsetselgroepe deur 'n voorbepaling uitgebrei kan word soos in *twee dae na Kersfees*.

Anders as wat 'n mens sou verwag, begin Ponelis 1968a, hoofstuk 4, se bespreking van die naamwoordstruktuur van Afrikaans nie met 'n bespreking van naamwoordstukke nie, maar met 'n bespreking van voorsetselgroepe. Volgens Ponelis 1968a het die naamwoordstruktuur van Afrikaans twee gedaantes:

- dié waarin 'n voorsetsel voorkom, en
- dié waarin daar nie 'n voorsetsel voorkom nie.

'n Mens kan hieruit twee afleidings maak. Die eerste een is die hoë prioriteit wat Ponelis verleen aan die rol wat voorsetsele speel in die grammatika van Afrikaans. Hy beskou dit as so belangrik dat hy 'n groot groep naamwoordstukke tipeer as "dié waarin daar nie 'n voorsetsel voorkom nie." Die tweede afleiding is dat Ponelis die voorsetselgroep nog nie as 'n sintagma in eie reg beskou nie, maar as 'n tipe naamwoordstuk alhoewel hy die sintagmatiese term "voorsetselgroep" gebruik.

Verskillende tipes voorsetsele

Ponelis 1968a wys op p. 75 daarop dat vier verskillende momente almal "voorsetsel" genoem word. Die eerste tipe voorsetsel is vr̥ye voorsetsele wat binne bywoordelike bepalings voorkom (adjunkte in vandag se terminologie). Die tweede tipe is vaste voorsetsele wat heg verbind met werkwoorde of byvoeglike naamwoorde. Die derde tipe is setsele wat in die proses van omsetting gebruik word soos wanneer *ons kies 'n span* omgesit word na *die kies van 'n span*. Die vierde tipe setsele is dié wat binne die deelkonstruksie voorkom, soos in *drie van die kinders*.

Ponelis wys ook daarop dat daar voorsetsels sowel as agtersetsels in Afrikaans gebruik word:

Voorsetsel: om die wêreld

Agtersetssel: die kamer in

Voorsetsel-agtersetsselkombinasie: tot die einde toe

Ponelis wys ook op pp. 75-76 daarop dat lekseme soos *daarin, waarin* en *daarvoor* eintlik setselgroepe is soos wat 'n mens kan herken uit hulle variante vorme op dit, in dit, en vir dit. Verder sê hy dat voorsetseluitdrukkinge 'n uitgebreide onderklas van die voorsetsel is soos in ten spyte van, in verband met. Dit is belangrik om hier te sien dat Ponelis die voorsetseluitdrukking as 'n enkele voorsetsel beskou, en dat hy daarop wys dat voorsetseluitdrukkinge telkens deur 'n eenwoord-voorsetsel vervang kan word soos in verband met wat deur *oor* vervang kan word.

Op p. 81 redeneer Ponelis dat die *van* in die deelbepaling, soos in *twee van daardie drie* nie 'n voorsetsel is nie aangesien 'n groep wat deur 'n voorsetsel ingelei word nie as die onderwerp of voorwerp van 'n sin gebruik word nie. Dit beteken dat aangesien die onderstreepte deel in van die mense was hier as die onderwerp van die sin gebruik word, *van* nie 'n voorsetsel kan wees nie.

In hoofstuk 5 wys Ponelis daarop dat voorsetsels 'n belangrike rol speel in die voorsetsel-byvoeglikenaamwoordstuk soos in *ons is gewoon aan hom*.

Samevatting

Om op te som, *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* kan as die eerste gespesialiseerde ontleding van Afrikaanse sinspatrone beskou word. 'n Indrukwerkende hoeveelheid aspekte van die Afrikaanse sintaksis word binne slegs 194 bladsye beskryf. 'n Beskrywing van die aard, verskeidenheid en funksies van Afrikaanse setsels vorm 'n prominente deel van die boek. In *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* het Ponelis 'n deeglike grondslag gelê het vir die latere werk wat hy oor die Afrikaanse setselgroep sou doen.

Ponelis 1979

In die vorige afdeling het ek gewys dat Ponelis in 1968 die grondslag gelê het vir die beskrywing van Afrikaanse sinspatrone met die verskyn van *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis*. Ongeveer 10 jaar later bou hy voort op sy aanvanklike werk met *Afrikaanse sintaksis* wat algemeen aanvaar word as die standaardsnaslaanwerk oor die Afrikaanse sintaksis.

'n Vergelyking van Ponelis 1968 en 1979 se werkswyses

Alhoewel *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* nie werklik binne die raamwerk van die generatiewe sintaksis geskryf is nie, herinner elemente soos basis- en omsettingsegment 'n mens tog aan Noam Chomsky se benadering. In *Afrikaanse sintaksis* is daar nog minder sprake van 'n generatiewe benadering. Ponelis werk nou meer pragmaties, meer funksioneel.

In die eerste hoofstuk dui Ponelis op p. 5 aan dat dit gaan oor die funksies wat elke sinsdeel in 'n groter sintaktiese verband vervul. Reeds in hierdie hoofstuk

verleen Ponelis prominensie aan die voorsettselgroep. Op p. 9 dui Ponelis aan dat 'n voorsettselgroep drie basiese funksies in sinne vervul. 'n Voorsettselgroep kan as kopulapredikaat soos in *Is jy op hoogte van sake?*, as adjunk soos in *Uit moedeloosheid gee hy die wiel 'n skop*, of as nabepaling in 'n naamwoordstuk soos in *'n vriend van my*.

As 'n mens Ponelis se werkswyse in *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* en *Afrikaanse sintaksis* verder vergelyk, sien mens interessante klemverskille ten opsigte van die voorsettselgroep. In *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis* het Ponelis die voorsettselgroep saam met die naamwoordstuk geïdentifiseer as een van die twee hoofmanifestasies van die naamwoordstukstruktuur. In *Afrikaanse sintaksis* bespreek Ponelis setselgroepe afsonderlik in hoofstuk 8 en dui hy in hoofstuk 6 slegs plek-plek aan waar verskillende soorte setselgroepe as deel van naamwoordstukke gebruik word. Hoewel dit op die oog af lyk of Ponelis nou 'n minder belangrike rol voorsien vir setselgroepe, is die teenoorgestelde waarskynlik die geval. *Afrikaanse sintaksis* gee 'n meer volledige uiteensetting van setselgroepe as *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis*.

Die elemente waaruit setselgroepe opgebou word

Tipes setsels

Volgens Ponelis het setselgroepe een van die volgende tipe setsels as kern van die konstruksie:

Simplekse voorsetsels

Aan, agter, bo, buite, deur, duskant, in, langs, om, op, rondom, tussen, voor
ens.

Saamgestelde voorsetsels

Teenoor, langsaan, agterop, onderaan, bo-aan, vooraan, buite-om ens.

Groepvoorsetsels

(aan) weerskante van hom

met verwysing na die werk

ten ooste / weste van hier

Voorsetsel-agtersetselkombinasies

In...af/op, langs...af/op/uit, teen...af/op/uit, tussen...in/deur

met...aan/af/op, na...toe, van...af, onder...in, voor...uit

Beperkte voorsetsel-vormvariasie

Onder die bespreking van voorsetselgroepe wys Ponelis op p. 171 daarop dat simplekse voorsetsels die mees uitgebreide subklas onder die setselkategorie vorm. Ponelis wys ook daarop dat simplekse voorsetsels met die uitsondering van *met*, *tot* en *vir* gekenmerk word deur vormlike onveranderlikheid, maar dat die genoemde drie setsels vormvariante het:

met - hiermee

tot - hier toe

vir - hiervoor

Daarby wys Ponelis daarop dat (simplekse) voorsetselgroepe van tyd en plek maklik met voorafgaande maat- en graadbepalings kan verbind soos in:

[^{NS} Tyd ['n entjie] [^{SG} voor die opening]]

[^{NS} plek ['n entjie] [^{SG} agter die voorste kar]]

[AS maat [adj. *kort*] [SG *na sy 21ste verjaarsdag*]]

[AS plek [adj. *nader*] [SG *aan die huis*]]

Ponelis wys ook op p. 173 daarop dat enkele (adjektiwiese) voorbepalings met die voorsetsels saamsmelt sodat die grens tussen die maatsbepaling en die voorsetselgroep onduidelik word soos in:

[AS [adj. *na*] [SG *by* [NS *die huis*]]]

[SG *naby* [NS *die huis*]]

Tipes setselaanvullings

Volgens Ponelis 1979 p. 177 word setsels deur naamwoordstukke, klouse, plekuitdrukkings en tyduitdrukkings aangevul om setselgroepe te vorm soos in:

Naamwoordstukke: *vir Piet*

Klous'e: *na hy dit gedoen het*

Plekbywoorde: *tot hier*

Voorsetselgroepe: *van anderkant die brug af*

Tydsaanduidende naamwoorde: *tot 'n maand te vore*.

Die voorbeelde wat hier bo as tydsaanduidende naamwoorde aangedui is, word deur Ponelis onder die kategorie "ander elemente" gelys, maar is by verdere ondersoek naamwoorde wat op die een of ander manier met tyd verband hou. Ook die ander voorbeelde wat Ponelis gee, naamlik *kleins*, *nuuts*, *jongs*, *kindsbeen* en *ouds (her)* is tydsaanduidende naamwoorde wat nie meer selfstandig gebruik kan word nie, maar slegs as setselaanvullings.

Tipes setselgroepe

Die voorsettselgroep

Volgens Ponelis 1979 bestaan Afrikaanse setselgroepe hoofsaaklik uit 'n simplekse voorsettsel en 'n aanvulling soos in:

[^{SG} *op* [^{NS} *die perd*]]

[^{SG} *deur* [^{NS} *die nag*]]

[^{SG} *vir* [^{NS} *jou*]]

[^{SG} *sedert* [^{NS} *gister*]]

[^{SG} *tot* [^{NS} *hier*]]

Die agtersetselgroep

Ponelis wys daarop dat agtersetselgroeps skaars is in Afrikaans en dat net die setsels *deur*, *heen*, *oor* en *ten spyt* in dié konstruksies voorkom soos in: *my lewe deur*, *die wêreld oor*, *orals heen* en *die resessionêre toestande ten spyt*.

Die voorsettsel-agtersetselgroep

Hoewel Ponelis hierdie konstruksie saaklik hanteer, vorm dit volgens hom 'n taamlike uitgebreide versameling in Afrikaans om veral lokaliteit en tyd uit te druk soos in: *in die sloot af oor die jare heen en tussen die trane deur*.

Die groepvoorsettselkonstruksie

Ponelis 1979 tipeer groepvoorsetfels as komplekse elemente wat uit twee lede bestaan, naamlik 'n voorsetselgroepagtige eerste lid en 'n tweede element wat lyk soos 'n simplekse voorsettsel soos in:

EERSTE LID

TWEDE LID

[^{SG} [^{Groepvoorsettsel} [^{Sts} *aan die hand*

van]]

[^{NS} *die voorbeelde*]]

Hoewel Ponelis dit nie so stel nie wil dit voorkom of groepevoorsetsels ontstaan uit twee afsonderlike setselgroepe in die formele register van Standaardafrikaans omdat die eerste voorsetselgroep sy deursigtigheid verloor het:

[^{SG1} aan [^{NS} die hand] [^{SG2} van [^{NS} die voorbeelde]]

[^{SG} [^{Sts} aan die hand van] [^{NS} die voorbeelde]]

As 'n mens Afrikaans sien as 'n taal waar woorde van Nederlandse herkoms die formele register domineer, en waar nie-standaarddialekte soos Griekwa-Afrikaans, Kaapse Vernakular-Afrikaans ens. die informele registers histories beïnvloed het, dan is die Dietse herkoms van die ondeursigtige setselgroep telkens opmerklik: in terme van hierdie besluit, met behulp van 'n yspik en ten bate van die Suiderkruisfonds.

Volgens Ponelis verkry die eerste element van die groepvoorsetsels die status van 'n enkele lekseem hoewel hulle nog los van mekaar geskryf word. Hulle funksioneer as enkele woorde omdat ander leksikale elemente nie tussen hulle ingevoeg kan word nie:

*By wyse van X *by beproeft wyse van*

*Deur middel van X *deur goeie middel van*

Die status van die eerste en die tweede elemente van die groepvoorsetsels as afsonderlike lekseme blyk daaruit dat ander leksikale elemente tussen hulle ingevoeg kan word:

Ter wille van X ter wille egter van

Ter wille van X ter wille hiervan

Dat die eerste element van die groepvoorsetsel sy status as selfstandige voorsetselgroep verloor het, blyk volgens Ponelis daaruit dat die aanvanklike voorsetsel nie meer in sommige gevalle gebruik hoef te word nie soos in:

In plaas van > plaas van

Aan weerskante van > weerskante van

Ponelis 1979 se "Allerlei voorsetselgroepe"

Onder die opskrif "Allerlei voorsetselgroepe" gee Ponelis die voorbeelde van 'n aantal semanties-sensitiewe setselgroepe wat ek kortliks bespreek.

Die "x - met - y - in" setselgroep

Die eerste groep is dié waar 'n komponent van 'n groter geheel gewoonlik uitgedruk word soos in: *sop met aartappels in*. Ponelis se voorbeeld (p. 150) '*n muur sonder verf*, maak dit egter moeilik om die komponent-verwantskap te identifiseer as gevolg van die negetiewe betekenis van "sonder".

Die "x - van - y" setselgroep

Die tweede tipe setselgroep wat Ponelis onder "Allerlei setselgroepe" as voorbeeld gee, is een waarin die substansie van 'n entiteit uitgedruk word soos in: *twee tafels van hout*. Die derde tipe setselgroep dui die indirekte objek aan soos in: *daardie brief vir jou*. Daarbenewens gee Ponelis voorbeelde van naamwoord-nabepalende setselgroepe wat maatuitdrukkings aandui soos in: '*n baba van drie*

kilo en *met*-voorsetselgroepe wat volgens Ponelis, as verkorte bysinne funksioneer soos in: *een man met 'n geweer*.

Onder die opskrif "Tydsuitdrukings" wys Ponelis daarop dat die setsel *van* opsioneel gebruik kan word soos in: *die toespraak (van) nou die aand*.

Die "x - van - die - y" setselgroep

Ponelis wys verder op pp. 151 en 152 op die noue verwantskap tussen die voorsetselgroep met *van* en die genitiefkonstruksie om besit uit te druk soos in:

Hierdie arme kind se tas X die tas van die arme kind,

om relasionele verhoudings uit te druk soos in:

Jou oom se kleineef X die kleineef van jou oom,

en om tydverhoudings uit te druk soos in:

Gister se uitsending X die uitsending van gister.

Ponelis gebruik op p. 151 die term "subjektief" met verwysing na voorbeelde soos in:

Die kar se spore X die spore van die kar

Uit die voorbeelde wat Ponelis gee, blyk dit dat hy "subjektief" gebruik as dekterm vir bron-resultaat-verwantskappe waar *die kar* byvoorbeeld die bron is, en *die spore* die resultaat van 'n bewegende kar is. Behalwe van die voorbeelde wat Ponelis noem, kan voorsetselgroepe met *van* en hulle genitiefsvariante ook komponent-geheel-verhoudings aandui soos in:

Die fiets se wiel X die wiel van die fiets,

waar die wiel 'n onderdeel is van die fiets wat die groter geheel vorm. Ponelis wys ook op 'n tendens dat menslike referente by voorkeur in die genitiefkonstruksie gebruik word soos in: *die inwoners se besware*, met nie-menslike referente by voorkeur in die *van*-voorsetselgroepe soos in: die spore van *die kar*.

Op p. 155 wys Ponelis daarop dat die tweede naamwoordstuk (NS²) van die maatnaamwoordstuk omvorm word in 'n setselgroep indien daar 'n telwoord as deel van die tweede naamwoordstuk gebruik word soos in:

[^{NS} [^{NS1} 'n *bundel*] [^{NS2} *gedigte*]]

[^{NS} [^{NS1} 'n *bundel*] [^{SG} *van 50 gedigte*]]

Op p. 160 wys Ponelis dat die voorsetsel *van* onder die invloed van Engels soms by maatsbepalings ingevoeg word soos in:

'n *lys name* X 'n *lys van name*

Ponelis bespreek op p. 164 twee aspekte van die interne struktuur van setselgroepe wanneer hy aandui dat 'n naamwoordstuk as voorsetselvoorwerp gebruik kan word soos in:

Ons neem [^{NS-V_{wrp}} *kennis*] [^{SG} *van die fout*]]

of as aanvulling van 'n voorsetsel soos in:

[^{SG} *sonder*] [^{NS} *Jan*]]

Op p. 165 stel Ponelis dit dat "voorsetselgroepe basies naamwoordstukke (is) wat van funksiemerkende elemente voorsien is (die voorsetsel), wat dit vir die naamwoordstukke moontlik maak om in bepaalde funksies op te tree." Hierdie

siening van Ponelis kom daarop neer dat setselgroepe wesenlik naamwoordstukke is wat deur setsels die vermoë kry om met gespesialiseerde betekenisgebruik te word. Volgens Ponelis maak die setsel *in* dit moontlik vir die naamwoordstuk *die tuin* om as plekaanduider gebruik te word soos in:

Die boom staan [^{SG} *in* [^{NS} *die tuin*]]

Ander gespesialiseerde funksies van voorsetsels is om naamwoordstukke in staat te stel om 'n verskeidenheid betekenisverwantskappe te markeer:

Tyd

[^{SG} *in* [^{NS-Tyd} *hierdie jaar*]]

Wyse

[^{SG} *met* [^{NS} *groot versigtigheid*]]

Instrument

[^{WSK} *roer* [^{SG} *met* [^{NS} 'n *glasstafie*]]]

Perspektief

[^{SG} [^{Groepvoorsetsel} *Ten opsigte van*] [^{NS} *jou betrokkenheid*]]

Die derde aspek van setselgroepe waarby Ponelis uitkom tydens sy bespreking van naamwoordfunksies is, sonder dat hy dit spesifiek noem, die nominalisering van setselgroepe waar 'n setselgroep telkens die setsel verloor en as subjek van 'n sin gebruik word soos in:

Dit is koel *in hierdie vertrek* X *Hierdie vertrek* *is koel*.

Dit wemel van die vis in die rivier X Die vis wemel in die rivier.

Daar is 'n kol op jou rok X Jou rok het 'n kol op.

In hoofstuk 8 gee Ponelis 'n sistematiese uiteensetting die setsels en setselgroepe van Afrikaans. Hy omskryf setsels kortweg as:

(Simplekse) voorsetsels: [^{SG} op [^{NS} sy oudag]]

Groepvoorsetsels: [^{SG} [^{Groepvoorsetel.} met betrekking tot] [^{NS} die voorval]]

Agtersetsels: [^{NS} die wêreld] ^{As} deur]]

Verder tipeer Ponelis setselgroepe ewe saaklik as sintagmas wat bestaan uit 'n setsel en 'n setselaanvulling.

Op grond van die tipe setsels wat telkens gebruik word, onderskei Ponelis die volgende tipes setselgroepe:

Voorsetselgroepe: op sy oudag

Groepvoorsetselkonstruksies: met betrekking tot die voorval

Agtersetselgroepe: die wêreld deur

Voorsetsel-agtersetselgroepe: van nou af

Die "setsel" in die Afrikaanse deelkonstruksies

In hoofstuk 6 bespreek Ponelis deelkonstruksies en redeneer dat die deelpartikel *van* soos in *een van hulle* nie 'n setsel is nie, "hoewel hy baie daarna lyk" (p. 137) omdat setselgroepe nie as die subjek van 'n sin kan optree nie. Hy wys op Paardekooper 1966 se bevinding dat deelkonstruksies met *van* wel as subjek in 'n sin kan optree soos in *Van die verhale* (subj.) *was goed*. 'n Mens moet

die deelpartikel *van* dus as 'n gespesialiseerde setselagtige partikel sien eerder as 'n setsel.

Die verwantskap tussen ruimtelike adjektiewe en ruimtelike setselgroepe

Op p. 147 wys Ponelis amper terloops daarop dat adjektiewe wat ruimtelike verhoudings uitdruk met ruimtelike setselgroepe korreleer soos in:

Buitelandse (Ruimte-Adj.) *konsulate* X *Konsulate in die buiteland* (Ruimte SG)

By die besprekings van naamwoordelike nabepalings in afdeling 6.3.7 wys Ponelis op 'n hele reeks setselgroepe wat as nabepalings gebruik word, en verder op 'n aantal ander sintaktiese konstruksies wat nou verband hou met sulke nabepalende setselgroepe. Op p. 150 gee Ponelis voorbeelde van nabepalende setselgroepe wat as plekuitdrukings gebruik word soos in: *die mense anderkant die rivier*

Die sintaktiese funksies van setselgroepe

Volgens Ponelis 1979:183 vervul setselgroepe drie basiese sintaktiese funksies, naamlik (1) as vaste voorsetselgroepe en adjektiewiese voorsetselgroepe binne die werkwoordstukkern, (2) as vrye adjunkte van plek, tyd, wyse, rede, oorsaak en doel, en laastens (3) as nabepalings binne naamwoordstukke.

Vaste voorsetselgroepe binne die werkwoordstukkern

In hoofstuk 10 beklemtoon Ponelis telkens die intieme verwantskap tussen bepaalde hoofwerkwoorde en setselgroepe binne die werkwoordstukkern. Op p.

199 wys Ponelis daarop dat setselgroepe heg verbind met 'n bepaalde tipe hoofwerkwoord, die sogenaamde voorsetselwerkwoord soos in:

Hy *apelleer* teen die beslissing, en

Wat *skort* met jou?

Volgens Ponelis verbind spesifieke voorsetselwerkwoorde in dié gevalle heg met spesifieke voorsetsels binne die werkwoordstukkern sodat onweglaatbare voorsetselgroepe binne die werkwoordstukkern tot stand kom soos in:

[^{Sn} Jan gaan [^{WSK} [^{Wvs} aandring] [^{SG vas} op meer geld]]

By sulke hegte voorsetselwerkwoord-voorsetselverbindings kan die voorsetsel nie deur ander voorsetsels vervang word nie;

*Hou van X *hou oor*

*Behep met X *behep op*

*Dink aan X *dink agter*

Adjektiwiese voorsetselgroepe binne die werkwoordstukkern

Ook waar die koppelwerkwoord heg met spesifieke voorsetsels verbind om adjektiwiese voorsetselgroepe te vorm, is sulke voorsetselgroepe volgens Ponelis 1979 telkens 'n onweglaatbare deel van die werkwoordstukkern:

Hy is *op* die been / *deur* die wind / *in* sy noppies.

Hy is **in* die been / **oor* die wind / **agter* sy noppies.

Adjunkte buite die werkwoordstukkern

Sinselemente wat die plek, tyd, wyse, rede, oorsaak of doel van 'n gebeurtenis uitdruk, is volgens Ponelis 1979 adjunkte wat opsioneel is en wat buite die werkwoordstukkern van sinne gebruik word:

Plek

[Sn [NS_{subj} *Die kinders*] [WS [WSK *vang* [NS_{obj} *insekte*]] [Plekadjunk *in die tuin*]]

Tyd

[Sn [NS_{subj} *Die gaste*] [WS [WSK *kom*] [Tydadjunk *om vieruur*]]]

Wyse

[Sn [NS_{subj} *Jan*] [WS [WSK *staan*] [Wyseadjunk *met sy arms gevou*]]]

Rede / Grond

[Sn [NS_{subj} *Hy*] [WS [WSK *boel*] [Redeadjunk *vir sy halsstarrigheid*]]]

Oorsaak

[Sn [NS_{subj} *Sy*] [WS [WSK *huil*] [Oorsaakadjunk *van vreugde*]]]

Doel

[Sn [NS_{subj} *Hy*] [WS [WSK *skakel ligte af*] [Doeladjunk *ter besparing*]]]

Aanvullings binne die naamwoordstuk

Volgens Ponelis 1979 word setsels geredelik as aanvullings binne naamwoordstukke gebruik:

[NS *'n vriend* [SG *van ons*]]

[^{NS} drie wilgers [^{SG} langs die spruit]]

[^{NS} die meisietjie [^{SG} met die fyn vinger tjies]]

Setsels en volledige teenoor gedeeltelike oorganklikheid

Op pp. 199 en 200 wys Ponelis daarop dat die aanwesigheid of afwesigheid van setsels 'n aanduiding kan wees van volledige teenoor gedeeltelike oorganklikheid soos in:

Hy eet (al) die brood X Hy eet van die brood.

Op p. 200 wys Ponelis daarop dat setsels in sommige oorganklike sinne weggelaat of (gestroop) kan word om skoon voorwerpe te lewer soos in:

kners met / op sy tande X kners () sy tande. (instrument)

klim in 'n boom X klim () boom (plek)

spot met haar X spot () haar (vaste voorsetsgroep)

staan by my X staan my by (voorsetsel word 'n werkwoord deeltjie)

dink oor iets X bedink iets (werkwoord kry die voorvoegsel be-)

Die objek² in vir-setsgroepe

Op pp. 202 - 207 bespreek Ponelis die verwantskap tussen setsgroepe en direkte objekte, asook indirekte objekte. Ponelis beklemtoon veral die gebruik van *vir*-setsgroepe waar *vir* telkens die direkte objek merk. Hy wys daarop dat *vir* gebruik word om die direkte objek te markeer soos in:

² Ek gebruik die terme "subjek" en "objek" waar Ponelis "onderwerp" en "voorwerp" gebruik.

(i) Saam met menslike voorwerpe eerder as by nie-menslik soos in:

Menslik

Nie-menslik

Ons besoek vir Koos

X

Ons besoek Frankryk.

(ii) Saam met name en voornaamwoorde eerder as substantiewe soos in:

Menslik

X

Nie-menslik

Ons sien vir Jan

Ons sien die perd.

(iii) Saam met voornaamwoorde soos in:

Menslik

X

Nie-menslik

Jy sal vir hom breek

X

Jy sal hom breek (n bord).

Het jy vir haar gesien?

X

Het jy haar gesien? (n skip).

(iv) Soms saam met nie-menslike entiteite soos in:

Diere: Ons ken / sien / slaan / vir Wagter

Plekke: 'n Mens kan sien jy ken nie vir Stilbaai nie

Ponelis wys op p. 204 daarop dat die opsionele gebruik van *vir* deur middel van 'n skaal aangedui kan word. *Vir* word naamlik die meeste saam met menslike indirekte voorwerpe gebruik en die minste saam met wederkerende werkwoorde. In die middel van die skaal tref 'n mens hoofwerkwoorde plus naamwoordstukke aan soos in:

MET *VIR*

SONDER *VIR*

W + ^{VIR}NS + NS

W + NS + NS

Sê vir hom iets.

Sê hom iets.

W + ^{vir}NS

Ons ken vir die hoof

W + NS

Ons ken die hoof

Wederkerende werkwoorde

Jy vererg vir jou te maklik.

Jy vererg jou te maklik.

Op p. 205 wys Ponelis daarop dat sinne wat affek (emosionele gewaarwordinge) uitdruk, geneig is om saam met *vir*gebruik te word soos in:

Jy is vuil. Vat 'n waslap en was vir jou ordentlik.

Ek sal vir jou hof toe vat. Ek sal vir jou uittrek dat jy niks het nie!

Ponelis dui ook op p. 205 aan dat die invoeging van *vir* by persoonsnaamvoorwerpe in gesproke Afrikaans reeds so ver gevorder het dat *vir* saam met persoonlike voornaamwoorde nie meer emosionele gewaarwordinge aandui nie sodat 'n mens sonder enige emosionele bedoelinge kan sê:

Hulle het hom gevang of Hulle het vir hom gevang.

Op p. 212 wys Ponelis daarop dat 'n (direkte) objek omgebou kan word tot 'n setselgroep soos in:

bereken die koste X doen die berekening van die koste.

beskryf die tuin X gee 'n beskrywing van die tuin.

hom aankla X lê 'n aanklag teen hom.

die koste beraam X 'n beraming doen van die koste.

Voorsetselgroepe in komplementkonstruksies

Op p. 215 wys Ponelis daarop dat voorsetselgroepe een tipe komplement kan vorm by die Afrikaans komplementkonstruksie soos in (resultaataanduidende lokatiewe uitdrukkings):

bêre die trui agterin.

pak die klere in die tas.

bring dit hiernatoe.

plaas dit by die ander.

smeer botter op die brood.

Op p. 215 bespreek Ponelis na my mening twee tipes setselgroepe in komplementkonstruksies wat hy nie as setselgroepe identifiseer nie. Die eerste een is die setsel *as* wat saam met adjektiefstukke gebruik word soos in:

Beskou die opvatting as verouderd.

Die tweede een is die setsel *as* of *tot* wat saam met naamwoordstukke gebruik word soos in:

aanvaar dit as wet

bevorder 'n paar hoofklerke tot eerste klerk

Voorsetselwerkwoorde en voorsetselgroepe

Op p. 216 beskryf Ponelis 'n kategorie hoofwerkwoorde wat as voorsetselwerkwoorde bekend staan omdat hulle heg met voorsetselgroepe verbind. By die kerngroep voorsetselwerkwoorde is die verbinding tussen die werkwoord en die voorsetselgroep so heg dat die voorsetselgroep onweglaatbaar is soos in:

*Hulle teer op die staat X *Hulle teer op.*

By ander voorsettselwerkwoorde kan die voorsetselgroep weggelaat word soos in:

Hy stry heeldag met my X Hy stry heeldag.

Ponelis onderskei drie sintaktiese patrone waar voorsettselwerkwoorde en voorsetselgroepe heg kombineer. Die eerste patroon is waar die hoofwerkwoord net met 'n voorsetselgroep kombineer soos in:

dink / grens / twyfel aan

berus / deel in

behoort / dien tot

Die tweede patroon is waar die voorsettselwerkwoord en die vaste voorsetselgroep saam met 'n naamwoordstuk gebruik word soos in:

iemand herinner aan

iets aanbeveel by

iets gebruik vir

Die derde patroon is waar vaste voorsetselgroepe saam met wederkerende voorsettselwerkwoorde gebruik word soos in:

jou besondig / vergaap aan

jou bemoei met

jou skaam vir

Op p. 218 dui Ponelis aan dat vaste voorsetsels ook deel vorm van sekere Afrikaanse voegwoorde soos in:

Ons het die grootste moeite daarmee ondervind om bediening te verkry.

Ons het die grootste moeite () ondervind om bediening te verkry.

Ponelis toon aan dat die vaste voorsetstel (as deel van die voegwoord) weggelaat kan word in sulke voorsetselvoorwerpsinne soos in:

Niemand twyfel daaraan dat Alex 'n goeie kans het nie.

Niemand twyfel () dat Alex 'n goeie kans het nie.

Adjektiwiese voorsetselgroepe

Op pp. 221 en 222 bespreek Ponelis adjektiwiese voorsetselgroepe, naamlik voorsetselgroepe wat as adjektiewe funksioneer omdat hulle as kopulapredikate gebruik word soos in:

deur die blare / mis wees

oor die muur / wal wees

van belang / nut wees

Ponelis wys op p. 222 daarop dat Adjektiwiese voorsetselgroepe ook met vaste voorsetselgroepe verbind kan word soos in:

in staat wees tot iets

te vinde wees vir die voorstel

in stryd wees met 'n vorige reëling

Die verwantskap tussen setselgroepe en deeltjiewerkwoorde

Ponelis wys op p. 233 op die noue verwantskap tussen setselagtige deeltjies van deeltjiewerkwoorde en die setsel van setselgroepe deur aan te dui dat sommige deeltjiewerkwoorde afwisselend naas setselgroepe gebruik kan word soos in:

DEELTJIE

SETSEL

kom sy plan agter

kom agter sy plan

voeg die water by

voeg die water by die ekstrak

Op pp 234 en 235 wys Ponelis daarop dat voorsetselgroepe as die deeltjies van die deeltjiewerkwoorde kan funksioneer soos in:

VOORSETSELGROEP-AS-DEELTJIE

WERKWOORDELIKE ELEMENT

in hegtenis

neem

te boek

stel

aan die pen

ry

te velde

trek

Setselgroepe as plekadjunkte

Ponelis 1979 bespreek adjunkte as elemente in die werkwoordstuk van 'n sin wat nie deel vorm van die werkwoordstukkern nie. Hy dui op p. 289 aan dat hy die semanties-sintaktiese sisteme beskryf waarvan plekadjunkte onderdele vorm. Op p. 321 dui Ponelis aan dat voorsetselgroepe saam met deeltjies, bywoorde en bysinne lokatiewe uitdrukkings vorm wat plek of ringting aandui.

Plekvoorsetsels en ruimtelike plasing

Op pp. 328 tot 334 gee Ponelis 'n besonder insiggewende uiteensetting van die semantiese waardes van voorsetsels. Hy dui byvoorbeeld aan dat plekvoorsetsels die volgende aspekte van ruimtelike plasing uitdruk:

Die pleksetstel demarkeer 'n objek wat 'n begrensde 'n ruimtelike punt beset

op Ellispark

op hierdie plek

aan die muur

aan jou gesig

by my werk

by die huis

in Natal

in Johannesburg

Die pleksetstel demarkeer ruimtelike verwysingspunte wat groot oppervlaktes beslaan

in Johannesburg

in Durban

Die pleksetstel presiseer waar 'n lokaliteit is

Ek het dit in die kerk / my kantoor gelos.

Ek het dit in die winkel gesien.

Die pleksetstel demarkeer relatiewe afstand vanaf 'n bepaalde verwysingspunt,

by die stasie

teenaan die stasie

tien tree van die stasie af

naby die stasie

Die pleksetsel demarkeer 'n verwysingspunt wat as 'n vertikale of horisontale oppervlak gesien word

Vertikaal; *Daar is 'n kolletjie aan die muur.*

Horisontaal; *Daar is 'n kolletjie op die vloer.*

Die pleksetsel demarkeer objekte in 'n geslote ruimte

Dit is in die kas/ sak/ huis.

Die pleksetsel demarkeer 'n verwysingspunt met meer as een referent

tussen die bome

tussen hierdie boom en daardie een

Die pleksetsel demarkeer 'n uitgebreide ruimte wat geheel en al in beslag geneem word

Hy is die wêreld oor / deur bekend.

Die pleksetsel demarkeer 'n lineêre objek wat die verwysingspunt omring

Rondom die vegtendes het 'n klomp nuuskieriges saamgedrom.

Die pleksetsel demarkeer 'n aanrakingspunt tussen die verwysingspunt en die liggaam van 'n objek

OBJEK

(Hy) staan op sy voete.

VERWYSINGSPUNT

op die verhoog

Die pleksetsel demarkeer 'n uitgebreide oppervlak as aanrakingspunt tussen 'n subjek en 'n verwysingspunt

SUBJEK

VERWYSINGSPUNT

Die tafeldoek hang

oor die tafel.

Die pleksetsel demarkeer ooreenstemmende uitgebreide ruimteverhoudings sonder aanraking tussen twee entiteite

Daar hang 'n donker wolk oor die stad.

Plekvoorsetsels en oriëntasie

Op pp. 332 tot 334 bespreek Ponelis die gebruik van setselfgroepe om horisontale en vertikale oriëntasie ten opsigte van 'n verwysingspunt uit te druk. Omdat hierdie setsels verband hou met die oriëntasie van 'n verwysingspunt in verhouding tot die spreker en aangesprokene as waarnemers, het hierdie setsels volgens Ponelis deiktiese funksies.

Horisontale oriëntasie

Ponelis gebruik "tema X" met verwysing na voorsetsels wat entiteite op die horisontale vlak in dieselfde diepte plaas vir die waarnemer soos in:

Kom sit langs my.

Hulle sit aan weerskante van die kommissaris.

Hy gebruik "tema Y" vir entiteite wat nader aan die waarnemer lê as die verwysingspunt, of wat verder van die waarnemer af lê as die verwysingspunt soos in:

Piet staan voor die muur. (nader aan die waarnemer)

voorsetselgroepe wat die nominaalkonstruksie as aanvulling het. Hy wys op p. 411 daarop dat agenspassiewe (die volle bedrywende vorm) van passiewe voorsetselgroepe is wat die voorsetsel *deur* het as setselgroepekern.

Die agenspassief

Die agenspassief word volgens Ponelis 1979: 411 aangetref wanneer 'n naamwoordstuk as lydende vorm tydens tematisering in sinne vooropgestel word soos in:

TEMA

Bedrywend: *Baie mense het die hofsaak bygewoon.*

Lydend: *Die hofsaak is [^{SG} deur baie mense] bygewoon.*

Die setselgroep in die passiewe nominaalkonstruksie

Ponelis wys op p. 408 en pp. 488-489 op (deverbiale) nominale wat deel vorm van setselgroepe soos in:

Die saak is [^{SG} onder bespreking]

Die rowers is [^{SG} in aanhouding]]

Die oplossing is [^{SG} binne bereik]

Die regulasie is [^{SG} van toepassing]

Setselgroepe in bysinne

Op p. 430 wys Ponelis daarop dat infinitiewe as voorsetselvoorwerp en as voorsetselaanvulling gebruik kan word in kort infinitiefsinne soos in:

Voorsetselvoorwerp

Sy het behoefte [^{SG} aan [^{Infin} gesels]]

Voorsteselaanvulling

[^{SG} met [^{Infin} staan en gesels]] kom geen mens ver nie.

Die plasing van setselgroepe in die klous

In hoofstuk 21 bespreek Ponelis die plasing van Afrikaanse sintaktiese elemente in uitings. Op pp. 520 en 521 wys hy daarop dat vaste voorsetselgroepe in die sentrum en in die uitloop gebruik kan word soos in:

Sentrum

Ek het [^{SG} met die kêrel] gaan praat.

Uitloop

Ek is moeg [^{SG} vir dit alles]

Die plasing van setselgroepe in nukleus-satelliet en satelliet-nukleus volgordepatrone

Op pp. 526-532 bespreek Ponelis die verwantskap tussen plasing en die nukleus-satelliet volgorde en satelliet-nukleus volgorde van taalelemente in sinne. Die terme nukleus en satelliet hou kortweg verband met die status van taalvorme as kern of perifere elemente in 'n konstruksie. Volgens dié benadering is die setsel die nukleus van die setselgroep en vorm sy komplementerende element die satelliet soos in:

Voorsetselgroep

[^{SG Nuk} op [^{NS Sat.} tafel]]

Agtersetselgroep

[*SG* [*NS Sat.* *die bos*] *Nuk in*]

Ponelis wys op p. 528 daarop dat die satelliet-nukleus volgorde van versmelte setselgroepe produktief omgebou word tot nukleus-satelliet volgorde soos in:

Voorsetsel + DIT	DAAR/ HIER + Agtersetsel
Nuk-Sat	Sat-Nuk
In dit	daarin/hierin
Uit dit	daaruit / hieruit
Agter wat	waaragter

Die satelliet-status van setselgroepe in groter sintaktiese konstruksies

Die nukleus-satelliet benadering behels ook dat setselgroepe as satelliete kan optree binne adjektiefstukke soos in:

Ons is [*ASNuk.* [*Adj* *gewoond*] [*SG Sat.* *aan swaarkry*]]]

en as nukleus van afstandaanduidende plekkbepalings soos in:

Die klip val [*SG* [*NS Sat.* *tien tree*] [*SG Nuk.* *anderkant die dam*]]

Setselgroepe en nadruk

In hoofstuk 22 bespreek Ponelis 'n verskeidenheid nadruksmiddele wat na my mening almal verband hou met die pragmatiese proses van aandag fokus op nuwe informasie in die kommunikasieproses. Die nadruksmiddele wat hy

bespreek, is aksent, plasing, splitsing, emfatiese neweskikking afsondering, korrelatiewe neweskikking en die gebruik van beklemtoningsadjunkte.

Ponelis wys op p. 542 daarop dat setselgroepe vir die doeleinde van nadruk van die sentrumgrens of verskuif word na die uitloop toe soos in:

Sentrumgrens: *Mens raak nie maklik [^{SG} op j^{ou} ouderdom] swanger nie.*

Uitloop: *Mens raak nie maklik swanger [^{SG} op j^{ou} ouderdom] nie.*

Op p. 546 wys Ponelis daarop dat setselgroepe ook betrokke is by die splitsingskonstruksie wanneer hulle deel vorm van voorgrondinformatie.

Tema

[^{SG} In die aand] het ons die meeste gesukkel.

Voorgrondsin aanloopsplitsing en agtergrondsin

Dit is [^{SG} in die aand] dat ons die meeste sukkel.

Agtergrondsin en voorgrondsin in die uitloop

Wanneer ons die meeste gesukkel het, is [^{SG} in die aand]

Uit die voorafgaande drie sinne kan 'n mens sien hoe die setselgroep progressief nader aan die uitloop gebruik word hoe sterker die aandag daarop gevestig word. In die eerste sin staan die setselgroep as tema - as bekende informasie - in die sinsaanloop. In die daaropvolgende sin word 'n mens se aandag deur middel van splitsing op die setselgroep gevestig. In die laaste sin word 'n mens se aandag sterk op die setselgroep gevestig omdat dit in die sinsuitloop gebruik word waar nuwe informasie gewoonlik voorkom.

Samevatting

Ponelis 1979 kan gesien word as 'n omvattende naslaanwerk oor 'n wye verskeidenheid aspekte van die Afrikaanse sintaksis. Hierdie omvattendheid beteken onder andere dat setselgroepe herhaaldelik bespreek word wanneer verskillende aspekte van Afrikaanse sinspatrone uiteengesit word.

Soos wat 'n mens dus sou verwag, behandel Ponelis 'n wye verskeidenheid aspekte van die Afrikaanse setselgroep uit verskillende perspektiewe. Hy verduidelik die verwantskap tussen ruimtelike komplemente, ruimte-adjektiewe en ruimtelike setseladjektiewe, setselgroepe wat deel-en-geheel-verhoudings uitdruk, asook setselgroepe wat tyd, wyse, rigting, instrument en perspektief uitdruk. Ponelis onderskei tussen voorsetselgroepe, agtersetsel-groepe, voorsetsel-agtersetsel en groepvoorsetselkonstruksies op grond van die aard van die setsel wat gebruik word. Hy dui aan dat naamwoordstukke, klouse, plekbywoorde, ander voorsetselgroepe en plekaanduidende naamwoorde as setselaanvullings in setselgroepe gebruik word. Hy bespreek 'n verskeidenheid sintaktiese funksies wat setselgroepe buite die werkwoordstukkern sowel as binne die naamwoordstukkern kan vervul. Hy wys op die verwantskap tussen setselgroepe en deeltjiewerkwoorde.

Laastens bespreek Ponelis die semantiese waardes van setselgroepe op 'n genuanseerde wyse wat eers 'n dekade later in die kognitiewe grammatika weerklink vind. Onder die opskrif "Ruimtelike Plasing" wys Ponelis byvoorbeeld daarop dat setselgroepe gebruik word om aan te dui dat objekte bloot op 'n ruimtelike punt waargeneem word, om 'n verwysingspunt duideliker te omlyn,

om relatiewe afstand in verhouding tot 'n verwysingspunt uit te druk, om horisontale en vertikale oriëntasie uit te druk en om rigting uit te druk.

'n Mens kan dus samevattend van Ponelis 1979 sê dat dit die interne struktuur, grammatikale funksies en semantiese waardes van die Afrikaanse setselgroepe omvattend en deeglik beskryf.

Ponelis 1984 en 1989

In hierdie afdeling bespreek ek Ponelis se twee bydraes in agtereenvolgende opslae van die versamelbundel *Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde* onder hoofredakteurskap van T. J. R. Botha.

Waar Ponelis 1984 uitsluitlik fokus op die Afrikaanse setselgroep, gee Ponelis 1989 'n algemene oorsig van die Afrikaanse sintaksis en inkorporeer dit die setselgroep as onderdeel daarvan.

Ponelis 1984

Ponelis begin sy bespreking van die Afrikaanse setselgroep deur met verwysing na Chomsky, drie generatiewe herskryfreëls aan te bied:

$$\text{Reël (1) } SG' \rightarrow \left\{ \left\{ \begin{array}{c} NS \\ AS \end{array} \right\} \right\} SG$$

$$\text{Reël (2) } SG \rightarrow STS', \left\{ \begin{array}{c} NS \\ SG' \\ BW \end{array} \right\}$$

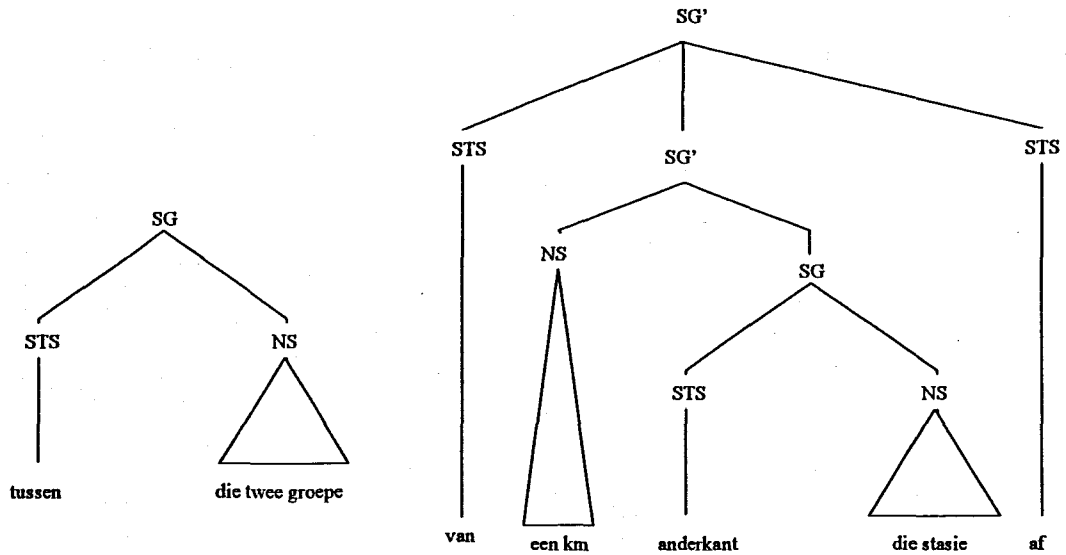
$$\text{Reël (3) } STS' \rightarrow \text{PRE-STS} + STS$$

Reël 1 voorspel dat 'n komplekse setselgroep (SG') bestaan uit 'n setselgroep (SG) wat opsioneel voorafgegaan kan word deur 'n naamwoordstuk (NS) soos in, *(tien houe) agter die voorloper* of deur 'n adjektiefstuk (AS) soos in of *(kort) op sy hakke*.

Reël 2 voorspel dat 'n simplekse setselgroep bestaan uit 'n setsel, wat 'n groepvoorsetsel kan wees (STS'), en dat dit verpligtend gevolg word deur 'n naamwoordstuk (NS), 'n setselgroep (SG') of 'n bywoord (BW) soos in *ten opsigte van jou voorstel*.

Reël 3 voorspel dat 'n groepvoorsetsel (STS') kan bestaan uit 'n pre-setsel (PRE-STS) plus 'n setsel (STS) soos in [^{STS} [^{PRE-STS} op grond] + [^{STS} van]]

Ponelis eindig sy inleidende bespreking van die Afrikaanse setselgroep met agt oorsigtelike lyndiagramme wat die vernaamste hiërargiese patrone van dié konstruksie vergestalt. Ek verskaf hieronder twee tipiese voorbeelde van sy diagramme.

Die interne struktuur van setselgroepe

In die tweede afdeling van die bydrae bespreek Ponelis verskeie aspekte van die interne sintaktiese struktuur van die Afrikaanse setselgroep. Onder die opskrif "Groepering" bespreek hy die hiërargiese opbou en samehang van die setselgroep. Hy dui byvoorbeeld aan dat 'n komplekse setselgroep soos *tot teen die huis* bestaan uit 'n simplekse setselgroep *teen die huis* wat as eenheid die aanvulling vorm vir die setsel *tot*, dat die twee setsels, die lidwoord en die naamwoord nie bloot in lineêre volgorde voorkom soos in *tot + teen + die + huis* nie, maar in hiërargiese volgorde soos in [^{SG} *tot* [^{SG} *teen* + [^{NS} *die huis*]]].

Onder die opskrif "Groepsamehang" dui Ponelis aan dat die groepering van die setselgroep behels dat die setsel en sy aanvulling nie deur ander taalelemente geskei kan word nie.

Onder die opskrif "Kategorieë" dui Ponelis aan dat die setselgroep bestaan uit konstruksiekategorieë en leksikale kategorieë. Konstruksiekategorieë is volgens

sy uiteensetting eenhede “wat interne sintaktiese struktuur het,” soos byvoorbeeld die setselgroep en die naamwoordstuk. Leksikale kategorieë is volgens Ponelis se verduideliking eenhede sonder interne sintaktiese struktuur soos setsel pre- setsel, adjektief en naamwoord.

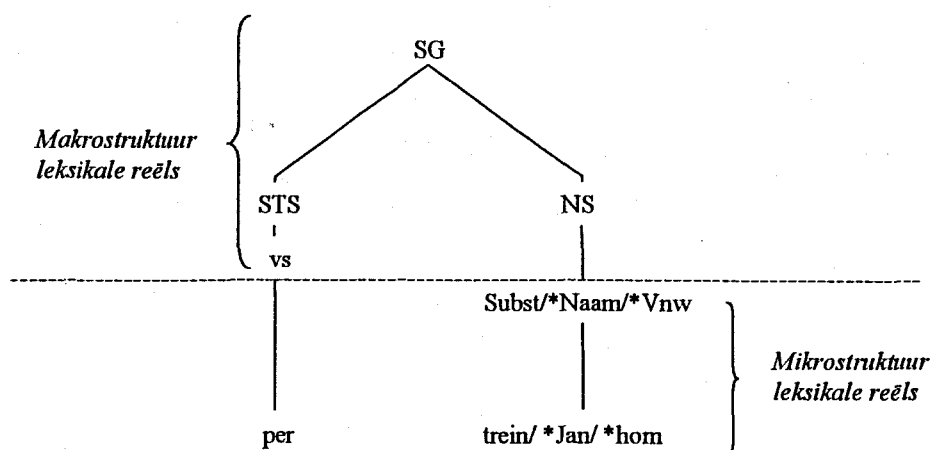
Onder die opskrif “volgorde” dui Ponelis aan dat daar twee basiese volgordepatrone vir die Afrikaanse setselgroep aangetref word, naamlik die meerderheidspatroon, setsel + aanvulling (by voorsetselgroepe), en die minderheidspatroon, aanvulling + setsel (by agtersetzelgroepe). Ponelis verklaar die oorwegende voorkoms van voorsetselgroepe met verwysing na Greenberg 1966 se Taaluniversalia 3 en 4 waarvolgens tale met ‘n VSO woordvolgorde preposisioneel is en tale met SVO volgorde postposisioneel is. Ponelis pas Greenberg se benadering aan tot die teorie van VX-volgorde en XV-volgorde wat reeds in Ponelis 1979 bekend gestel is en dui dan aan dat Afrikaans met sy VX-woordordepatroon in hoofsinne oorwegend voorsetselgroepe behoort te hê soos wat die geval is.

Idiosinkratiese kenmerke van individuele setsels

Ponelis 1984 gee onder die opskrif “Die Leksikon” in twee paragrawe ‘n redelik kriptiese uiteensetting van die individuele kenmerke wat individuele setsels het. Ter verduideliking bespreek hy kortliks die setsel *per* wat net met substantiefstukke verbind soos in *per trein* maar nie met name of voornaamwoorde nie soos wat ‘n mens kan sien uit soos in **per Sarel*, **per jou*. As verdere voorbeeld van die idiosinkratiese gedrag van individuele setsels wys Ponelis daarop dat die ruimtelike setsel *te* net plekname as aanvulling kan neem soos in *te Kaapstad*, en dat die setsel *aangaande* nie met die (aanwysende)

voornaamwoorde *hier* en *daar* verbind nie soos in **daaraangaande*, **hieraangaande*.

Alhoewel Ponelis se uiteensetting van die unieke onderskeidende kenmerke van bepaalde setsels te saaklik is, illustreer sy bespreking van *per*, *te* en *aangaande* die punt wat hy wil maak, naamlik dat 'n taal makrostruktuurreëls het soos Ponelis se reëls 1 – 3 wat op sintagmas as gehele betrekking het, en mikrostruktuurreëls wat net op individuele setsels betrekking het. Anders gestel, 'n spesifieke setselgroep se gebruik word gelyktydig beheers deur twee stelsel reëls. (i) makrostruktuurreëls wat dit eenvormig maak met ander setselgroepe wat dieselfde patroon deel, en (ii) setsel-spesifieke mikrostruktuurreëls wat op semantiese beginsels bepaal met watter ander lekseme daardie setsel in spesifieke kontekste versoenbaar is.

Ponelis se gebruik van die term "strukturele betrekkings"

Ponelis 1984 se terme "interne sintaktiese struktuur" en "strukturele betrekkings" berus, soos sy konsepsie van mikrostruktuurreëls, op semantiese

gronde. Sy uiteensetting kom daarop neer dat die naamwoordstuk *drie dae* as voorbepaling van die setselgroep *na sy vertrek* gebruik kan word omdat die twee naamwoordstukke *drie dae* en *sy vertrek* albei na tyd verwys. Volgens hierdie benadering verwys die term strukturele betrekking na die feit dat bepaalde sintagmas (stukke) saam gebruik kan word omdat hulle op een of ander manier semanties versoenbaar is met mekaar.

Tussenkategoriale verbande

Onder die bogenoemde opskrif kom Ponelis die naaste aan 'n Chomskyaanse model van generatiewe taalbeskrywing wanneer hy die X-balkbenadering op Afrikaanse setselgroepe betrek. Volgens dié benadering bestaan elke sintagma uit 'n sentrale lid of kop wat met opsionele of afhanklike dele verbind word. Opsionele elemente wat voor die sentrale lid gebruik word, staan as spesifiseerders bekend. Opsionele elemente wat na die sentrale elemente gebruik word, staan as komplemente bekend.

Hoewel die X-balkbenadering sonder probleme op sintagmas soos naamwoordstukke, adjektiefstukke en telwoordstukke toegepas kan word, veroorsaak dié benadering probleme by die beskrywing van setselgroepe. By die voorgenoemde sintagmas kan naamwoorde, adjektiewe of telwoorde op hulle eie as sentrale lid gebruik word soos in *hy*, *rooi* en *tien*, of saam met spesifiseerders soos in *net hy*, *besonder rooi* en *ongeveer tien*.

Die setselgroep werk egter anders. Hoewel die setsel die sentrale lid of kop van die setselgroep is, is sy komplement nooit opsioneel nie. 'n Mens moet byvoorbeeld sê *die fiets staan teen die muur*, maar nie **die fiets staan teen* nie.

Die weglaatbaarheid van die komplement volgens die X-balkbenadering maak die teorie na my mening ontoepaslik op die ontleding van setselgroepe. (Vergelyk my bespreking in die vorige hoofstuk van De Villiers se siening dat die setsel en sy bepaling semanties dieselfde gewig dra).

Gebroke setselgroepe

Onder die bogenoemde opskrif kyk Ponelis kortliks na die verskynsels dat setsels se komplemente van hulle losgemaak word en in sinne vooropgestel word soos in *hy drink van die melk X die melk drink hy van*.

Aangesien Ponelis hierdie taalgebruikspatroon in 'n latere publikasie in groter detail onder die begrip "setselskeiding" uiteensit, gaan ek hier nie verder daarop in nie.

Ponelis 1989

Ponelis 1989 bespreek Afrikaanse setselgroepe as onderafdeling van 'n meer uitgebreide uiteensetting van Afrikaanse sintaktiese patrone. Hy pas die beginsels van prototipeteorie (Lakoff 1987) informeel toe wanneer hy op p. 255 aandui dat hy die belangrikste en uitgebreidste sintaktiese konstruksies bespreek, naamlik die klous, die naamwoordstuk, die adjektiefstuk en die setselgroep.

Setselgroepvoorbepalings

Op p. 278 begin Ponelis die setselgroep as konstruksie bespreek deur aan te dui dat ander konstruksies, naamlik naamwoordstukke en adjektiefstukke wat temporele en ruimtelike verhoudings uitdruk, as voorbepalings van setselgroepe gebruik kan word soos in

NS + SG : [SG² [NS drie dae] [SG¹ na sy vertrek]]

AS + SG : [SG² [AS baie kort] [SG¹ op sy hakke]]

Hoewel dit nie uit Ponelis se onderskeie voorbeelde duidelik is nie, kan 'n mens uit sy lyndiagramme aflei dat daar telkens van twee setselgroepe sprake is, naamlik 'n kernsetselgroep soos in [SG¹ op sy hakke] en 'n uitgebreide setselgroep wat die voorbepalende sintagma inkorporeer soos in [SG² [AS baie kort] [SG¹ op sy hakke]]

Die interne struktuur van setselgroepe

Volgens Ponelis word 'n setselgroep opgebou uit 'n setsel, wat by implikasie die kern van die konstruksie is, en 'n aanvulling wat by implikasie 'n periferele element van die konstruksie is.

Tipes setsels

Ponelis dui aan dat 'n mens moet onderskei tussen eenwoordvoorsetsels en agtersetsels soos in oor die wêreld en die wêreld oor, en meerwoordsetsels wat as groepvoorsetsels bekend staan soos in ter wille van jou en voorsetsel-agtersetsels soos in van nou af. Ponelis wys daarop dat die groepvoorsetsel verder ontleed kan word in 'n presetsel *ter wille* en 'n setsel *van*.

Setselaanvullings

Volgens Ponelis kan bywoorde, ander setselgroepe, naamwoordstukke en klouse as setselaanvullings gebruik word:

Bywoorde: [SG [STS tot] [Byw. nou]]

Setselgroepe: [^{SG} [^{STS} *van*] [^{SG} *anderkant die stasie*]]

Naamwoordstukke: [^{SG} [^{STS} *in*] [^{NS naam} *Johannesburg*]]

[^{SG} [^{STS} *agter*] [^{NS subet.} *die motor*]]

[^{SG} [^{STS} *agter*] [^{NS vnw.} *my*]]

Klouse : [^{SG} [^{STS} *sonder*] [^{Bsn.} *dat hy iets sê*]]

[^{Sn.} *Hulle dink* [^{SG2} [^{SG1} *daaraan* [^{Bsn.} *om te bly*]]]]

Setselgroepe tydens prolepsis

Op p. 327 blyk dit uit Ponelis se voorbeelde dat setselgroepe 'n prominente rol vervul tydens prolepsis, die sinsordeverskynsel dat 'n bepaalde taalelement "in die voorste rand" van 'n sin gebruik word waarvandaan dit heg verbind met 'n anaforiese element wat aan die begin van 'n sentrale klouse gebruik word.:

[^{SG tyd} *In die herfs*] [^{Sn.} *dan verkleur die wingerde*]

[^{SG plek} *Langs die Mooi rivier*] [^{Sn.} *daar is Potchefstroom...*]

Samevattend kan daar oor Ponelis 1984 en 1989 gesê word dat albei bydraes 'n goeie oorsig gee van die vernaamste aspekte van die Afrikaanse setselgroep, maar dat Ponelis 1984 'n omvattender uiteensetting gee. 'n Mens sou dit waarskynlik daaraan toeskryf dat Ponelis 1984 uitsluitlik fokus op die Afrikaanse setselgroep terwyl Ponelis 1989 die setselgroep as onderafdeling bespreek van die sintaktiese patrone van Afrikaans.

Ponelis 1985

Hoewel Ponelis 1985 tussen Ponelis 1984 en 1989 verskyn het, is die laasgenoemde twee bronne saam bespreek in die vorige afdeling omdat hulle Ponelis se bydrae behels in twee agtereenvolgende uitgawes van die Afrikaanse grammatikahandboek *Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde*. 'n Verdere rede waarom die twee bronne saam bespreek is voor Ponelis 1985, is omdat hulle tematies dieselfde stof dek, terwyl Ponelis 1985 ingaan op 'n gespesialiseerde aspek van Afrikaanse setselgroepe – die verskynsel dat 'n setsel en sy aanvulling om pragmatiese redes uiteengeplaas van mekaar in uittings gebruik kan word.

Vir hierdie uiteenplatingsverskynsels, gebruik Ponelis die term "setselskeiding" as ekwivalent vir die terme "extraction" (Cattell 1979) en "prepositional stranding" (Hornstein & Weinberg 1981).

Ponelis begin sy bespreking van setselskeiding deur te wys dat daar 'n verskeidenheid konstruksies in Afrikaans is waar 'n selfstandige setsel - 'n setsel sonder aanvulling gebruik word:

Gekomplementeerde setsels

Daar is 'n serwituut [^{SG} [op [^{NS} *die plaas*]]

Selfstandige setsels

Die plaas het 'n serwituut op.

Ponelis dui dan aan dat die (oënskynlike) selfstandige gebruik van setsels neerkom op gevalle waar setsels en hulle aanvullings van mekaar geskei word –

daarom die term setselskeiding. Ponelis onderskei vier tipes setselskeiding, naamlik: W-skeiding, A-skeiding, K-skeiding en preposisionele passiewe.

W-skeiding (vraagwoord- en betreklike voornaamwoordskeiding)

Die term “W-skeiding” dui aan dat die setselaanvulling, wat van die setstel geskei en vooropgestel word ‘n betreklike voornaamwoord is soos *wat* of ‘n vraende voornaamwoord soos *watter* of *wie se*. Daar is drie tipes W-skeiding:

Leemtesplitsing

[^{SG} [^{Sts} *met*] [^{NS} *wat*]] *is ons ontevrede* X [^{NS} *wat*] *ons* [^{Sts} *mee*] *ontevrede is*.

Vraagsinne

Jy is verantwoordelik [^{SG} *vir* [^{NS} *watter vakke*]] X [^{NS} *Watter vakke*] *is jy* [^{Sts} *voor*] *verantwoordelik*.

Die betreklike konstruksie

Ons is tevrede [^{SG} *met* [^{NS} *die afwerking*]] X [*Wat*] *ons nie* [*mee*] *tevrede is nie, is* [^{NS} *die afwerking*]

A-skeiding (klousaanloopskeiding)

Tydens A-skeiding word die setselaanvulling in die klous-aanloop gebruik:

Jy is verantwoordelik [SG vir [NS watter vakke]? X [NS Watter vakke] jy [STS voor] verantwoordelik is...

K-skeiding (klousinterne skeiding)

Volgens Ponelis is 'n groot aantal gevalle opgeteken waar die setsel en sy aanvulling binne 'n klous van mekaar geskei word sonder dat die aanvulling in die klousaanloop vooropgestel word.

K-skeiding in wortelsinne

[Ons moet [SG na [NS die hele prentjie] kyk X Moet ons [NS die hele prentjie] [na] kyk?

K-skeiding in bysinne

Hy het gelyktydig van al twee gehoor X As hy al twee gelyktydig van gehoor het

Preposisionele passiewe

In die geval van setselgroepe wat in passiewe sinne gebruik word, kan die setsel en sy aanvulling van mekaar geskei word, byvoorbeeld:

Preposisionele passief

Al die kennis van die land

word oor beskik deur die

senior lede van die volk.

Bedrywende konstruksie

Die senior lede van die volk

beskik oor al die kennis van die

land.

Die sintaktiese posisies van setselgroepe wat setselskeiding ondergaan

Ponelis dui aan dat daar twee basiese patrone van setselskeiding is as 'n mens die sintagmatiese posisie (die spreiding) van setselgroepe as vertrekpunt gebruik, naamlik: (i) setselgroepe binne die naamwoordstuk kan setselskeiding ondergaan, en (ii) setselgroepe binne die klous kan setselskeiding ondergaan.

Setselskeiding binne die naamwoordstuk

In gevalle waar die setselgroep as nabepaling binne 'n naamwoordstuk gebruik word, kan die setselaanvulling vooropgestel word sodat dit in die klousaanloop gebruik word:

Hulle stuur [^{NS1} 'n afskrif] [^{SG} van [^{NS2} die praatjie]] X
[^{NS2} die praatjie] *stuur hulle* [^{NS1} 'n afskrif] [^{STS} van]

In die geval van setselgroepe wat deel van deelkonstruksies vorm, kan die setselaanvulling ook vooropgestel word:

Hy gooi [Deelkonstr. [^{NS1} 'n paar] [^{SG} van [^{NS2} die aartappels]] *weg* X
[^{NS2} die aartappels] *gooi hy* [^{NS1} 'n paar] [^{STS} van] *weg*

Die sintaktiese voorkeurposisie van deelkonstruksies wat setselskeiding ondergaan

Ponelis dui op p. 108 aan dat opgetekende data vir Afrikaans bewys lewer van setselskeiding in deelbepaling-setselgroepe wat nie as sinsubjekte gebruik word nie, maar stel dit dan dat daar na sy mening geen beginselrede is waarom setselskeiding nie ook kan voorkom in deelkonstruksie-setselgroepe wat as sinsubjekte gebruik word nie.

[Hulle stuur [NS 1.Obj [NS1 'n afskriif] [Deelkonstr. van [NS2 die praatjie]]]
[NS2 Die praatjie] stuur hulle [NS1, Obj 'n afskriif] van

Setselskeiding in eksistensiële konstruksies met “daar” as subjek en die deelkonstruksie as objek

[NS Subj. [NS1 'n Afskriif] [SG Deelkonstr. van] [NS2 die praatjie] het gesirkuleer
[NS Subj.1 [Daar] het [NS Subj.2 [NS1 'n afskriif] [deelkonstr. van [NS2 die praatjie]]]
gesirkuleer
[NS2 Die praatjie] het daar [NS1 'n afskriif] van gesirkuleer

Setselskeiding in deelkonstruksies wat as subjek gebruik word

Ponelis verwys na Stockwell 1981 waarvolgens setselskeiding in Engels nie binne die subjek plaasvind nie, en dui dan aan dat dié tipe skeiding in Afrikaans moontlik is.

[NS Subjek. [SG Deelkonstr. van [NS die aartappels]]] het weggeraak.
[NS die aartappels] het [STS van] weggeraak.

Setselskeiding binne klouse

Setselskeiding by gebonde en nie-gebonde setselgroepe in die werkwoordstukkern

Ponelis wys op p. 109 daarop dat setselskeiding in Afrikaanse klouse binne sowel as buite die werkwoordstukkern voorkom. Binne die werkwoordstukkern kom setselskeiding voor in gebonde setselgroepe (setselgroepe wat heg met setselwerkwoorde verbind) sowel as in nie-gebonde setselgroepe (setselgroepe wat saam met gewone hoofwerkwoorde gebruik word).

Hoewel Ponelis dit nie uitwys nie, veroorsaak setselskeiding binne klouse dat werkwoordstukke se integriteit aangetas word omdat die subjek tussen die medewerkwoord en ander werkwoordstuk-elemente beland sodat die werkwoordstuk nie meer as 'n sintagmatiese eenheid onderskeibaar is nie. 'n Ander moontlikheid is om die strukturele verwantskap waarop naamwoordstukke berus, nie te sterk van kollokasie afhanklik te maak nie, soos wat reeds die geval is wanneer ons die deeltjiewerkwoord as 'n eenheid reken ten spyte daarvan dat sy elemente uiteengeplaas (*eet die kos op*), byeengeplaas (*eet op die kos*) of aaneengeplaas (*jy moet die kos opeet*) in verhouding tot mekaar kan voorkom.

Gebonde Setselgroepe

[NS Subjek *Die bestuurder* [WS sal [WSTS-WDL *afsien*]] [SG van [NS Obj. *verhoging*]]

[NS Obj. *Die verhoging*] sal [NS Subj. *die bestuurder*] [STS van] [WSTS-WDL *afsien*]]

Nie-gebonde setselgroepe

[NS Subj. *Hy*] [Wkop. *was*] *nooit* [SG Plek *in* [NS-SGaanv. *die vertrek*] *nie*]

[^{NS} S_{Gaanv.} *Die vertrek*] [^{Wkop.} *was*] [^{NS} Subj. *hy*] *nooit* [^{STS} *in*] *nie*]

Setselskeiding buite die werkwoordstukkern

[^{NS} Subj. *Hy*] [^{WS} *het nooit*] [^{SG} *op*] [^{NS} S_{Gaanv.} *die bed*] [^{WSKern} *geslaap*] *nie*]

[^{NS} S_{Gaanv.} *Die bed*] *het* [^{NS} Subj. *hy*] *nooit* [^{STS} *op*] [^{WSKern} *geslaap*] *nie*]

Die omvang van setselskeiding

Ponelis wys op p. 110 daarop dat daar nie duidelike strukturele koördinate vir setselskeiding in Afrikaans is nie. Die proses word dus gemanifesteer op 'n groot verskeidenheid aspekte van die grammatika. Dit kom byvoorbeeld voor in sowel klouse as naamwoordstukke, binne die werkwoordstukkern sowel as daarbuite, en by gebonde (vaste) sowel as ongebonde setselgroepe. Ponelis betwyfel dus die siening van Hornstein en Weinberg 1981 dat daar 'n suiwer strukturele grondslag vir setselskeiding is.

Verder wys Ponelis op 'n aangeleentheid wat setselskeiding inhibeer, naamlik idiomatisering – die figuurlike gebruik van setselgroepe. Die setselgroep *in die eerste plek* kan byvoorbeeld nie setselskeiding ondergaan nie:

[^{SG} *In*] [^{NS} *die eerste plek*] *is jou argument ongeldig.*

*[*die eerste plek*] *is jou argument ongeldig* [^{STS} *in*]

Die rol van die setselaanvulling in setselskeiding

Ponelis verskaf 'n genuanseerde beskrywing van setselskeiding in Afrikaans. Soos ek aangetoon het, wys hy daarop dat setselskeiding regoor die grammatikale spektrum voorkom en dat figuurlike taalgebruik setselskeiding inhibeer. Hy wys egter ook daarop dat die setstel en sy aanvulling binne die setselgroep 'n strukturele geheel vorm omdat die setselgroep as geheel redelike plasingvryheid geniet:

Daar hang 'n portret [^{SG} *teen* [^{NS} *die muur*]]

[^{SG} *Teen* [^{NS} *die muur*]] *hang daar 'n portret.*

Hang daar [^{SG} *teen* [^{NS} *die muur*]] *'n portret?*

Daarby wys Ponelis daarop dat faktore soos relevering, die W-element-status van die setselaanvulling sowel as die naamwoordfunksies van die aanvulling, setselskeiding bevorder of inhibeer.

Relevering as grondslag vir setselskeiding

Volgens Ponelis hou relevering verband met simmetrie en kontras. Hoewel Ponelis dit nie eksplisiet so stel nie, is simmetrie 'n voorvereiste vir kontrastering. In sinne is die tweedeling tussen tema en nuwe informasie. Informasie waarop 'n mens jou gesprekgenoot se aandag prominent wil vestig, word bepaald gemarkeer en in die tema-posisie aangebied:

[Tema *Hierdie glas*] [Nuwe informasie *het gebreek*]

[Tema *Hierdie glas*] [Nuwe informasie *drink ek nie uit nie*]

In die laasgenoemde sin word *hierdie glas* veel meer prominent gebruik as in *Ek drink nie* [^{SG} *uit* [^{NS} *hierdie glas*]] *nie*.

W-elemente is volgens 'n globale lesing van Ponelis se onderskeie bydraes leksikale elemente soos vraagwoorde *wie, waar, wat* ens. en betreklike voornaamwoordelemente soos *wat, waarin* wat telkens met die letter *w* begin. Volgens Ponelis is setselskeiding waar die aanvulling 'n W-element is ook daaraan te wyte dat die W-element prominent in die sinsaanloop geplaas word.

Hy glo [^{SG} [^{NS} *waar*]][^{STS} *aan*] *jy hom geleer het*.

[^{NS} *Wat*] *hy* [^{STS} *aan*] *glo, het jy hom geleer*.

Die prominensie van die setselaanvulling se naamwoordfunksie tydens setselskeiding

Ponelis wys daarop dat naamwoordstukke as sinsubjek gebruik kan word, maar setselgroepe nie. Omdat naamwoorde as setselaanvullings gebruik kan word, kan hulle by preposisionele passiewe tydens setselskeiding van die setselgroepe losgemaak word om as sinsubjek gebruik te word:

[^{NS} Subj. *Hulle*] *beskik* [^{SG} *oor*] [^{NS} Obj. *al die kennis*]

[^{NS} Subj. *Al die kennis*] *beskik* [^{NS} *hulle*] [^{STS} *oor*]

Verder wys Ponelis daarop dat setselskeiding 'n mens toelaat om die betreklike voornaamwoord *wat* in 'n dubbele anaforiese verhouding te gebruik tydens setselskeiding:

[^{NS}Antesedent *Die dinge*] [^{Betr.Vnw.Anafoor} *wat*] *jy vrees.*

[^{NS}Antesedent *Die dinge*] [^{SG} [^{Betr.Vnw.Anafoor} *waar*] [^{STS} *in*] *jy glo.*

[^{NS}Antesedent *Die dinge*] [^{NS}Anafoor *wat*] *jy vrees en in glo.*

Omdat hierdie hoofsaaklik 'n sinchroniese ontleding is van die beskrywing van Afrikaanse setselgroepe, gaan ek nie in op Ponelis se hantering van die historiese agtergrond van setselskeiding nie. Ek volstaan met Ponelis se evaluering van die voorkoms van setselskeiding in hedendaagse Afrikaans.

Ponelis verwys na Kempen 1944a, 1944b en 1946 waarvolgens setselskeiding en betreklike konstruksies teen 'n redelike hoë frekwensie by sommige ouer skrywers van Afrikaans voorkom, maar voeg dan by dat 'n uitgebreide soektog onlangs deur Afrikaanse tekste weinig voorbeelde van setselskeiding opgelewer het. In teenstelling daarmee rapporteer hy op grond van verbatim transkripsies van gesprekke en radio-onderhoude dat setselskeiding in die hedendaagse spreektaal teen 'n veel hoër frekwensie voorkom as in die skryftaal. Dit blyk dus dat setselskeiding op preskriptiewe grondslag uit die skryftaal geweer word, maar dat dieselfde norme nie vir gesproke Afrikaans geld nie.

Samevatting

Ponelis 1985 rapporteer twee basiese tipes setselskeiding in Afrikaans, naamlik R-skeiding en gewone setselskeiding.

R-skeiding vind plaas wanneer 'n sogenaamde *r* voornaamwoord (hier, daar of waar) wat as setselaanvulling gebruik word, van sy setselgroep losgemaak word en vooropgestel word.

Ponelis 1985 fokus ook op gewone setselskeiding. Gewone setselskeiding bestaan volgens Ponelis uit vier subpatrone van setselskeiding, naamlik W-skeiding, A-skeiding, K-skeiding en setselskeiding by preposisionele passiewe.

W-skeiding vind plaas wanneer 'n betreklike voornaamwoord of 'n vraagwoord in leemtesplitsing, in vraagsinne, of in betreklike konstruksies uit hulle setselgroepe losgemaak word en vooropgestel word, sonder dat hulle egter tot regvoor na die sinsaanloop verskuif word.

A-skeiding vind plaas wanneer die losgemaakte setselaanvulling as klousaanloop gebruik word.

K-skeiding vind plaas wanneer die losgemaakte setselaanvulling in wortelstelsinne, wortelvraagsinne en bysinne losgemaak word en slegs klous-intern vooropgestel word, maar nie so ver vooropgestel word dat dit as sinsaanloop gebruik word nie.

Laastens, setselskeiding vind by preposisionele passiewe plaas wanneer die setselaanvulling in passiefsinne losgemaak word en as sinsubjek gebruik word.

Hoofstuk 4: Beskrywings van die setselgroep in die kasusgrammatika

In hierdie hoofstuk bespreek ek die bydraes van twee oorgangsfigure na die Kognitiewe Grammatika, naamlik De Wet en De Stadler. Aangesien my magisterverhandeling 'n voortstudie is vir 'n hoofstudie wat ek hierna binne die raamwerk van die Kognitiewe Grammatika beoog, kyk ek na dié figure as oorgangsfigure.

De Wet se bydrae

Inleiding

De Wet se ongedateerde magisterverhandeling fokus binne die raamwerk van die kasusgrammatika op die verskillende tipes indirekte voorwerpe (IV) wat in Afrikaans gebruik word. Sy fokus slegs indirek op Afrikaanse setselgroepe waar hulle verband hou met die gebruikspatrone van die verskillende tipes indirekte voorwerpe wat in Afrikaans voorkom. Ek gee eers duidelikheidshalwe 'n kort uiteensetting van De Wet se bevindinge oor die indirekte voorwerp, en bespreek daarna haar bydrae tot die beskrywing van die Afrikaanse setselgroep-konstruksie.

Volgens De Wet word indirekte voorwerpe in die volgende drie groepe verdeel:

- Meewerkende Voorwerp (MV)
- Belanghebbende Voorwerp (BV)
- Ondervindende Voorwerp (OV)

In die volgende afdelings verskaf ek my eie voorbeelde van sinne met die tipes indirekte voornaamwoorde wat De Wet identifiseer. In gevalle waar setsels opsioneel is, plaas ek hulle tussen hakies:

Meewerkende voorwerp

Ek sê (vir) julle ons moet studeer.

Ek vertel (vir) julle ons sal drui.

Ek het (vir) haar 'n ander plek gegee.

Belanghebbende voorwerp

Sy ma het (vir) hom 'n broek gemaak.

Kom ek skink (vir) u 'n koppie tee.

Ondervindende voorwerp

Dit maak (vir) ons bly om julle te sien speel.

Dit verbaas (vir) my om jou hier te sien.

Volgens De Wet is die skeiding tussen die verskillende tipes indirekte voorwerpe nie absoluut nie, en is dit soms moeilik om die MV en BV van mekaar te onderskei.

Die meewerkende voorwerp

Volgens De Wet is die meewerkende voorwerp 'n verpligte klouselement. Sy sê dat dit die entiteit aandui waarop die handeling gerig is. Sy meld ook dat die meewerkende voorwerp nie altyd die ontvanger is nie soos in:

Hulle beloof (vir) die onderwyser hulle sal werk.

?Hulle beloof (vir) die onderwyser goeie werk.

In die voorbeelde wat hier bo gegee word, is die indirekte voorwerp *die onderwyser*, die bevoordeelde. Die meewerkende voorwerp kan volgens De Wet ook die benadeelde wees, d.w.s. die entiteit wat beroof of ontnem word van iets soos in:

Die meubels kos (vir) my baie geld.

Boetie skuld (vir) my R5000.

Die donderstorm het (vir) die vrugteboer baie skade berokken.

Werkwoorde wat 'n MV denoteer of selekteer

De Wet identifiseer die volgende tipes hoofwerkwoorde wat meewerkende voorwerpe selekteer en wat dus saam met die setsel *vir* gebruik kan word:

(a) Werkwoorde wat kommunikatiewe werking aandui

Werkwoorde waardeur iets aan iemand meegedeel word soos:

Vir iemand iets afraai/ beloof/ meedeel/ noem/ sê/ stel/ vra.

Werkwoorde waardeur 'n bepaalde handeling afgedwing word soos:

Vir iemand belet/ beveel/ versoek/ voorskryf om iets te doen.

(b) Werkwoorde met die betekenis van "gee" of "neem"

De Wet verwys na Raidt 1969 se uiteensetting van die meewerkende voorwerp waarvolgens die persoon of die entiteit wat iets ontvang, of waarvoor iets bedoel is, die indirekte voorwerp is. Sy verskaf uit Raidt 1969 die volgende werkwoorde wat die indirekte voorwerp selekteer en wat saam met *aan* of *vir* gebruik word:

Iets vir iemand aanbied/ wys/ aandoen/ toeslinger/ voer/ betaal/ toeswaai, (lof)/ berokken (skade).

Aan iemand iets bied/ betaal/ verkoop/ afstaan.

Verder verskaf De Wet voorbeelde van die setselwerkwoorde wat saam met *aan* gebruik word:

Ons gee voorkeur aan kontantbetalers

Die kongresganger stel 'n vraag aan die voorsitter

Die rol van die voorsetsels vir en aan

Onder hierdie afdeling maak De Wet melding van die verwantskap tussen styl en die verpligte of opsionele gebruik van setsels saam met die indirekte voorwerp. In die geval van styl word die setsel *vir* hoofsaaklik gekoppel aan 'n minder formele styl en daarom is die gebruik van *vir* volgens haar hinderlik by werkwoorde wat formeler of deftiger taalgebruik suggereer:

Versoek : Sy het vir ons versoek om ons dokument te toon.

Hulle veroorloof vir hulle te veel vryhede.

Ons vra vir U om ons te seën.

Aan die ander kant word die gebruik van die voorsetsel *aan* in die plek van *vir* volgens De Wet as meer formeel aangevoel:

Iets meedeel aan iemand X ?Iets vir iemand meedeel

Iets vir iemand sê X ?Iets aan iemand sê.

Die verpligte en opsionele gebruik van die voorsetsel vir

Volgens de Wet is die gebruik van die voorsetsel *vir* verpligtend sodra die woordorde verander word. Sy haal aan uit Raidt 1969: 33 se beskrywing van die basiese volgorde in sinne soos:

Odw	Spil	IV	DV		IV	Spil	Odw	DV
<i>Ek</i>	<i>gee</i>	<i>(vir) jou</i>	<i>'n pen</i>	X	<i>Vir jou</i>	<i>gee</i>	<i>ek</i>	<i>'n pen</i>

Die voorsetsel *vir* is ook verpligtend sodra die IV voorafgegaan word deur 'n bywoord:

*Die hoof wil graag vir jou sien. X *Die hoof wil graag () jou sien*

*Ons gee graag vir Piet 'n ledekaartjie. X * Ons gee graag () Piet 'n ledekaartjie*

As die MV egter 'n soortnaam is, kan dit sonder *vir* voorkom:

Ons onderwyser het nog nie (vir) die studente die rapporte gegee nie.

Hy wou sy hele lewe lank (vir) die kinders die erfplaas gaan wys het.

Die voorsetsels *aan* en *vir* is verpligtend as die MV ná die DV voorkom:

*Die apie het 'n klip aan / vir ons gewys X *Die apie het 'n klip () ons gewys*

Die hoof het die nuwe reëls aan / vir ons voorgelees.

Waar 'n mens twee afsonderlike naamwoordgroepe naas mekaar gebruik, is dit verpligtend om *vir* te gebruik om die een naamwoordstuk van die ander een te onderskei:

Bring [^{NS, Genitief} *haar boeke!*]

Bring [^{NS, Bevoordeelde} *vir haar*] [^{NS, Eiendom} *boeke!*] X **Bring* [*haar*] [*boeke!*]

Die naamwoordstuk

Volgens De Wet kan die MV as selfstandige naamwoord, voornaamwoord en bysin voorkom:

Selfstandige naamwoorde wat as IV gebruik word

Hieronder volg 'n paar voorbeelde van die subkategorieë van naamwoorde (NW) wat as MV voorkom:

Eiename

Gee (vir) Zodwa die geld

Soortnaamwoorde

Gee (vir) die kat die vleis

Maatnaamwoorde

Hulle sal (vir) twee kilometers loop

Massanaamwoorde

Gee die groente nog water

Nominale

Gun sy verbasing 'n herstelkans

Abstrakte selfstandige naamwoorde

Kom ons gun haar entoesiasme 'n billike kans

Stofname

Ek gun plastiek 'n hoër status by die publiek.

Volgens dié rubriek lyk dit of veral massanaamwoorde, nominale en abstrakte naamwoorde die potensiaal het om sonder *vir* gebruik te word.

Voornaamwoorde wat as MV gebruik word

Verder gee De Wet voorbeelde van voornaamwoorde wat as meewerkende voorwerpe gebruik word, naamlik persoonlike voornaamwoorde, besitlike voornaamwoorde, vraende voornaamwoorde, betreklike voornaamwoorde, aanwysende voornaamwoorde en onbepaalde voornaamwoorde.

Persoonlike voornaamwoorde

Die setsels *vir* en *aan* word opsioneel gebruik saam met persoonlike voornaamwoorde:

Ons het hom die storie vertel.

Ons het vir/ aan hom die storie vertel.

Hulle gee haar altyd geld.

Hulle gee altyd vir/ aan haar geld.

Sê my asseblief die hoeveelste dit is vandag.

Sê vir my asseblief die hoeveelste dit is vandag.

Besitlike voornaamwoorde

Die setsels *vir* en *aan* word volgens De Wet verpligtend gebruik saam met besitlike voornaamwoorde:

Sê vir/ aan jou ma ek is nou honger.

Vra vir sy vrou waar dit is.

Dit is egter problematies wanneer De Wet aandui dat die setsels *vir* en *aan* saam met besitlike voornaamwoorde gebruik word. Die besitlike voornaamwoorde *jou* en *sy* is in die sinne hier bo voorbepalings binne naamwoordstukke. Ek verduidelik wat ek bedoel aan die hand van die naamwoordstuk *jou ma*. In die sin *Sê vir jou ma ek is nou honger* word *vir* nie slegs saam met die besitlike voornaamwoord gebruik nie, maar saam met die hele naamwoordstuk [^{NS} *jou ma*] waarvan die besitlike voornaamwoord slegs 'n deel vorm: *Sê* [^{SG} *vir* [^{NS} *jou ma*]]. De Wet se uiteensetting hou dus nie rekening met die feit dat die setsel *vir* nie direk met besitlike voornaamwoorde verbind nie.

Vraende voornaamwoorde

Die setsels *vir* en *aan* word volgens De Wet verpligtend gebruik saam met vraende voornaamwoorde:

Vir watter vrou het jy dit gesê?

Vir wie gee jy dit?

Betreklike voornaamwoorde:

Die setsels *vir* en *aan* word volgens De Wet verpligtend gebruik saam met betreklike voornaamwoorde:

Die seun vir wie ek die geld gegee het. is my broer.

Die kinders aan wie hy klere uitdeel, is weeskinders.

Aanwysende voornaamwoorde

Die aanwysende voornaamwoorde *daardie* en *hierdie* kan volgens De Wet as meewerkende voorwerp voorkom:

Ek het (vir) *hierdie(s)* drinkwater gegee, maar *daardie(s)* het niks gekry nie.

Onbepaalde voornaamwoorde

Die volgende onbepaalde voornaamwoorde kan volgens De Wet as meewerkende voorwerp voorkom en kan opsioneel deur die setsel *vir* voorafgegaan word:

Niemand, iemand, almal, elkeen, soos in:

Jy kan (vir) niemand vra nie.

Ek kan (vir) enigeen die goed gee.

Belanghebbende voorwerp

Volgens De Wet dui die belanghebbende voorwerp die voorwerp referente aan in wie se belang die handeling verrig word. Sy sê die belanghebbende voorwerp sluit nou aan by doelbepaling, want die doel van die handeling kan immers wees dat iemand / iets belang sal hê by dit wat gedoen word. Kom ons kyk na die volgende voorbeeld:

Ek kook vir pa die kos.

Eintlik weerspieël die bostaande sin dat die doel van die handeling is om gekookte kos vir die pa te gee. Volgens De Wet is *vir pa* in werklikheid 'n gereduseerde vorm van 'n ander sin, bv.

Ek kook die kos wat ek vir pa gaan gee, of

Ek kook die kos. Die kos gaan ek vir pa gee.

Die term belanghebbende word volgens De Wet gebruik, omdat dit 'n ander-soortige verhouding aandui tussen die voorwerp en die werkwoord as die verhouding tussen die MV en die werkwoord. In die bostaande sinne kom *pa* voor saam met die werkwoord *gee*. Die sin waarin *gee* voorkom, word volgens de Wet egter gereduseer tot slegs *vir pa*, wat dan voorkom saam met die werkwoord *kook*. Die indirekte voorwerp staan nou bekend as die BV. Vergelyk die volgende voorbeeld:

Ek gee vir pa die kos.

In die bostaande sin is daar 'n direkte verband tussen *gee* en *pa*, deurdat *pa* direk ontvanger is, maar in: *Ek kook vir pa die kos* is die verhouding tussen *kook* en *pa* volgens De Wet nie direk nie. *Pa* het wel indirek belang by die handeling wat deur die werkwoord aangedui word, hoewel *pa* nie direk by die handeling betrokke is nie.

Werkwoorde wat 'n BV selekteer

Volgens De Wet is die werkwoorde wat die BV verpligtend saam met *vir* selekteer, almal handelings- of nie-statiewe werkwoorde, behalwe vir die statiewe werkwoord het. Vergelyk die volgende voorbeelde:

Brei vir, skink vir, bak vir, pluk vir, koop vir

Die BV hou in dat die handeling wat deur die werkwoord aangedui word, gewoonlik namens iemand anders of in die belang van iemand/ iets anders gedoen word, dus vir iemand / iets anders, hoewel die handelende persoon die handeling ook (wederkerend) in sy eie belang/ vir homself kan uitvoer:

Ek sny vir my 'n stukkie koek (wederkerend)

'n Ander tipe relasie is dié van namens soos in:

Ek staan wag vir hom.

Ek staan wag namens hom.

Die naamwoordstuk

Die BV kom saam met *vir* voor as 'n selfstandige naamwoord, 'n voornaamwoord en 'n bysin binne die naamwoordstuk.

Die selfstandige naamwoord

Soortname: *Marie skink vir die katte melk.*

Eiename: *Sarie brei vir Gert 'n das.*

Abstrakte selfstandige naamwoorde en nominale: *Sy bak koekies vir sy soettand.*

Ons moet haar gerustheid 'n goeie skok gee.

Stofname: *Ek soek vir koffie 'n nuwe mark.*

Maatname: *Ek koop vir vyf vierkante meter grassaad.*

Die voornaamwoord as BV

Persoonlike voornaamwoorde

Die onderstreepte voornaamwoorde is die BVe

Ons pluk vir haar rose

Besitlike voornaamwoorde

De Wet meld dat die besitlike voornaamwoorde in die volgende hoedanighede gebruik kan word:

(i) as 'n bepaler binne 'n naamwoordstuk (NS) wat 'n BV is:

Ek het vir jou broer 'n hond.

(ii) selfstandig as 'n BV, soos in die volgende voorbeeld:

Ek het vir joue 'n hond.

Vraende voornaamwoorde

Vraende voornaamwoorde kom as BVe voor in konstruksies soos:

Vir wie bak jy die koekies?

Jy bak die koekies yir wie?

Betreklike voornaamwoorde

Die volgende voorbeeld identifiseer die betreklike voornaamwoord as BV:

Die kinders yir wie ons die lemoen pluk, ken nie vrugte nie.

Onbepaalde voornaamwoord

In die volgende voorbeeld word die onbepaalde voornaamwoord as BV gebruik:

Ek sit die bord koekies hier neer vir almal.

Uit die voorbeelde wat hier bo bespreek is, is dit dus duidelik dat daar wel 'n onderskeid gemaak moet word tussen die meewerkende en die belanghebbende voorwerp. Die verskil tussen die twee voorwerpe lê daarin dat die relasies waarin hulle tot die werkwoord staan, verskil.

Die ondervindende voorwerp

Volgens De Wet word die ondervindende voorwerp (OV) vir die doel van haar verhandeling die pseudo-voorwerp genoem. Sy sê die OV lyk soos 'n IV op grond van die volgende:

1. 'n Vormlike ooreenkoms met die IV:

- (i) die naamwoord word voorafgegaan deur die voorsetsel *vir*, en
- (ii) die konstruksie *vir* + *naamwoord* kom voor in die posisie direk na die spil.

Vergelyk die volgende voorbeelde:

My oupa se woorde is vir my 'n rigsnoer in die lewe.

Hy was vir ons 'n kragbron van besieling.

De Wet dui aan dat die OV op grond van die voorkoms van bepaalde werkwoorde, soos volg verdeel word:

- (i) die groep wat saam met sintuiglike ervaringswerkwoorde voorkom;
- (ii) die groep wat saam met koppelwerkwoorde voorkom en
- (iii) die groep wat saam met ander hoofwerkwoorde voorkom.

Die ervaringswerkwoordgroep

Die volgende voorbeelde illustreer die gebruik van die groep:

Die tee smaak vir my na kaneel.

Dit lyk vir ons mooi.

Die klavier klink vir hom vals.

Die OVe kan ook geskuif word juis omdat dit deur die voorsetsel gemarkeer word:

Die tee smaak vir my na kaneel.

Die tee smaak na kaneel vir my.

Vir my smaak die tee na kaneel.

Ervaringswerkwoorde

Volgens De Wet dui dié werkwoorde sintuiglike ervarings aan:

Proe, ruik, lyk, voel en klink

Die gebruik van die voorsetsel *vir* in die ervaringswerkwoordkonstruksie

De Wet sê dat die voorsetsel in konstruksies met die OV verpligtend is.

Verglyk die volgende voorbeelde wat sonder voorsetsel geskryf is:

**Die lug ruik haar na jasmyn.*

**Die blad voel my nog te grof*

Dit blyk dus duidelik dat die OV verskil van 'n MV en 'n BV deurdat die voorsetsel by hom verpligtend is.

Evaluering van De Wet se sienings oor die indirekte voorwerp in Afrikaans

Volgens De Wet word die indirekte voorwerp in Afrikaans in drie groepe verdeel, naamlik: die meewerkende voorwerp, die belanghebbende voorwerp en die ondervindende voorwerp. Sy het by elkeen van hierdie groepe die betrokke werkwoorde, die tipe voorsetel en die indirekte voornaamwoord bespreek.

Sy bevind dat die meewerkende en belanghebbende voorwerp egte voorwerpe is, terwyl die ondervindende voorwerp as 'n pseudo-indirekte voorwerp beskou moet word.

De Wet se fokus val binne die kasugrammatika op die verskillende patrone waarvolgens die indirekte voorwerp gebruik word. Sy kom slegs indirek by die gebruik van die setsels *vir* en *aan* uit wanneer dit gaan om hoe hulle die verskillende ondertipes van die indirekte voorwerp verpligtend of opsioneel markeer. Sy gebruik materiaal uit Raidt 1976, sowel as haar eie bykomende materiaal en gee maklik verstaanbare uiteensettings van hoe setsels soos *viren* *aan* saam met die verskillende tipes indirekte voorwerpe gebruik word in Afrikaans.

De Stadler se bydrae

De Stadler 1982

Eiesoortige kenmerke van die Afrikaanse partitiefkonstruksie

De Stadler se aanvanklike bydrae tot die studie van Afrikaanse setselgroepe is 'n doktrale studie in 1982 waarin hy 'n ontleding van die partitiefkonstruksie gemaak het, naamlik konstruksies soos *sommige van die kinders*, *vier van die kinders*, *baie van die kinders*, *elk van die kinders*, ensovoorts. Hoewel Ponelis

1979, soos wat ek reeds aangedui het, die standpunt stel dat die partitiefkonstruksie nie deel van die setselgroep vorm nie, kan 'n mens met die toepassing van prototipeteorie (Lakoff 1987) die partitief-konstruksie as 'n gespesialiseerde, atipiese soort setselgroep beskou.

De Stadler self is kennelik bewus van die atipiese setselstatus van die konstituent *van* aangesien hy op p. 71 sê:

“Die setselagtige voorkoms van *van* in die partitiefkonstruksie kan aanleiding gee tot 'n analise van die konstruksie waar aan *van* en die konstituente na *van* setselgroepstatus toegeken word. In hierdie paragraaf sal aangetoon word dat *van* wel sekere unieke eienskappe het, maar dat hy andersinds ook soos 'n setsel optree.”

De Stadler noem dan 'n aantal eiesoortige kenmerke van die *van*-konstruksie wat dit van gewone setselgroepe onderskei:

- (i) beperkte paradigmitiese spreiding,
- (ii) eiesoortige patroon van setselskeiding,
- (iii) die potensiaal om deur leë PRO-vorme voorafgegaan te word in teenstelling met ander setselgroepe,
- (iv) die skrapbaarheid van *vir* in die sinsaanloop, en
- (v) die potensiaal van die partitiefkonstruksie om as sinsubjek op te tree in teenstelling met die gewone setselgroepe.

Ooreenkomste tussen die Afrikaanse partitief- en setselgroep

De Stadler wys egter op kenmerke wat die partitiefkonstruksie in gemeen het met die gewone setselgroepe:

- (i) setselskeiding,
- (ii) verbindbaarheid met R-pronomina soos in *hiervan* en *daarvan*,

Op p. 77 trek De Stadler 'n lyndiagram van die partitiefkonstruksie *sommige van die kinders* waarin hy die sentrale konstituent as voorsetselstuk (VsS) benoem, en *van* as 'n voorsetsel (Vs).

Om op te som, De Stadler 1982 verskaf 'n helder, saaklike uiteensetting van die problematiek rondom die setselgroepstatus van *van* en sy onmiddellik opvolgende konstituent binne die partitiefkonstruksie.

De Stadler se werk oor die Afrikaanse datiefkonstruksie

Na die voltooiing van sy doktorsale studie begin De Stadler toenemend binne die raamwerk van die Kognitiewe Grammatika werk wat in die middeltagtigerjare van die vorige eeu as studiegebied uitgekristalliseer het. De Stadler 1989, 1992, 1996a en 1996b fokus binne die voorgenoemde teoretiese raamwerk op verskillende aspekte van die Afrikaanse datiefkonstruksie. De Stadler 1996b vat die insigte saam wat hy in die loop van sy navorsing bereik het.

Hierdie verhandeling is 'n bestekopname van die werk wat binne die tradisionele benaderings gedoen is ter beskrywing van die Afrikaanse setselgroep. Dit dien as voorstudie vir 'n doktorsale studie wat ek binne die raamwerk van die Kognitiewe Grammatika beoog oor die Afrikaanse setselgroep. De Stadler se werk oor die Afrikaanse datiefkonstruksie val dus buite die bestek

van hierdie studie, maar vorm 'n belangrike grondslag vir die verdere studie wat ek beoog.

Hoofstuk 5: Gevolgtrekkings

Die bydraes van vroeë taalkundiges

'n Verkenning van vroeë taalkundiges soos Von Wielligh, Bosman, Le Roux, Nienaber se werk het getoon dat hulle om ideologiese redes hulle aandag toegespits het op die vraag of Afrikaans 'n Europese taal, of 'n gekreoliseerde taal is. Hulle werk reflekteer nie insigte oor die strukturele verwantskappe waarop taalsisteme gebaseer is nie. In die mate waarin hulle by die gebruik van setsels uitkom, gaan dit oor bewyse vir of teen die hipotese dat Afrikaans 'n gekreoliseerde taal is wat aan die suidpunt van Afrika in kontak met kontakstale soos Maleis-Portugees en Khoe sy beslag gekry het. Beide Le Roux en Nienaber vertoon merkwaardige insig in taalveranderinge wat oor lang tydperke in die Indogermaanse tale werkzaam was, soos byvoorbeeld die verband tussen fleksieverlies en die opkoms van setselgroepe om naamwoordfunksies te markeer. Hulle werk gee egter geen blyke dat hulle die sintagmatiese verwantskappe verstaan het waarop die setselgroep berus nie.

Van die tweede generasie taalkundiges was De Villiers en Raidt die eerstes wat setsels as deel van 'n strukturele patroon van taalgebruik beskryf het. Veral De Villiers se werk vertoon merkwaardige insig in hoe kompleks die sisteem sowel as die gebruik van Afrikaanse setselgroepe is. Die merkwaardige insigte wat De Villiers in 1975 aan die dag lê oor die Afrikaanse setselgroep, maak van hom 'n voorloper van latere werk oor dié sinskonstruksie. Hoewel Raidt, soos taalkundiges van die ouer generasie, gemoeid is met die mate waarin Afrikaans gekreoliseer is al dan nie, lewer sy 'n besonder goeie bydrae met haar werk oor die gebruik van die setsel *vir* in objekskonstruksies.

Ponelis se bydrae

Die hoofargitek van die Afrikaanse grammatikabeskrywing, en van die setsel-groepkonstruksie as onderdeel daarvan, is sonder twyfel Ponelis. In 'n reeks publikasies, wat wissel van 'n standaardnaslaanwerk tot bydraes in grammatikahandboeke en vaktydskrifte, behandel Ponelis 'n wye verskeidenheid aspekte van die Afrikaanse setselgroep uit verskillende perspektiewe. Hy verduidelik die verwantskap tussen ruimtelike komplemente, ruimte-adjektiewe en ruimtelike setseladjektiewe, setselgroepe wat deel-en-geheel-verhoudings uitdruk, asook setselgroepe wat tyd, wyse, rigting, instrument en perspektief uitdruk.

Ponelis onderskei tussen voorsetselgroepe, agtersetselgroepe, voorsetsel-agtersetsel- en groepvoorsetselkonstruksies op grond van die aard van die setsel wat gebruik word. Hy dui aan dat naamwoordstukke, klouse, plekbywoorde, ander voorsetselgroepe en plekaanduidende naamwoorde as setselaanvullings in setselgroepe gebruik word. Hy bespreek 'n verskeidenheid sintaktiese funksies wat setselgroepe buite die werkwoordstukkern sowel as binne die naamwoordstukkern kan vervul. Hy wys op die verwantskap tussen setselgroepe en deeltjiewerkwoorde. Laastens bespreek Ponelis die semantiese waardes van setselgroepe op 'n insiggewende wyse wat eers 'n dekade later in die kognitiewe grammatika weerklank vind.

Onder die opskrif "Ruimtelike Plasing" wys Ponelis byvoorbeeld daarop dat setselgroepe gebruik word om aan te dui dat objekte bloot op 'n ruimtelike punt waargeneem word, om 'n verwysingspunt duideliker te omlyn om relatiewe

afstand in verhouding tot 'n verwysingspunt uit te druk, om horisontale en vertikale oriëntasie uit te druk en om rigting uit te druk. 'n Mens kan dus samevattend van Ponelis 1979 sê dat dit die interne struktuur, grammatikale funksies en semantiese waardes van die Afrikaanse setselgroepe besonder deeglik beskryf.

Bydraes binne die kasusgrammatika

De Wet en De Stadler is oorgangsfigure na 'n nuwe benadering waarvolgens setselgroepe as deel van die kasusgrammatika beskryf word. De Stadler se werk oor die Afrikaanse partitiefkonstruksie en die Afrikaanse datiefkonstruksie skep 'n brug vir die bestudering van die Afrikaanse setselgroep binne 'n ontwikkelende nuwe benadering, die Kognitiewe Grammatika.

Bronnelys

- Barnes, L.A. 1983. Die Voorsetsel-Agtersetsekonstruksie, in *LVSA Kongresreferate 19*, Universiteit van Durban-Westville.
- Bosman, D.B. 1916. *Afrikaans en Maleis-Portugees*. P. Noordhoff: Groningen.
- Bosman, D.B. 1923. *Oor die ontstaan van Afrikaans*. Swets & Zeithinger: Amsterdam.
- Botha, J.P. (e.a.) 1978. *Afrikaanse vir die Praktyk*. McGraw-Hill Boekmaatskappy: Johannesburg.
- Botha, J.P. 1984. *Afrikaanse sintaksis vir voorgraadse studente*. McGrawhill: Johannesburg.
- Botha, T.J.R. 1984. *Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde*. Academica: Pretoria, Kaapstad.
- Cattell, R. 1979. On Extractability from Quasi-NPs. *Linguistic Inquiry* 10: 168-72.
- Chomsky, N. 1970. Remarks on nominalisation. In Jacobs, R. en P. Rosenbaum (reds.) *Readings in English transformation grammar*, 184-221. Waltham:Ginn.
- Coetzee, A. 1939. *Leengoed (Gedagtes oor Taal, Volksgeloof, Kultuur)*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Coetzee, A.J. 1958. *Teenstellings in die taal*. Nasionale Boekhandel Bpk: Kaapstad, Bloemfontein, Johannesburg.
- De Stadler, L.G. 1982. *Die partitiefkonstruksie*. Ongepubliseerde D.Litt. proefskrif, Universiteit van Stellenbosch.

- De Stadler, L.G. 1989. *Afrikaanse Semantiek*. Southern Boekuitgewers: Kaapstad.
- De Stadler, L.G. 1992. Semantic roles as prototypical categories. *South African Journal of Linguistics*. 10. 4, 191-200.
- De Stadler, L.G. 1996a. Aspects of the indirect object in Afrikaans. *South African Journal of Linguistics*.
- De Stadler, L.G. 1996b. The indirect object in Afrikaans, in Van Belle, William, and Willy Van Langendonck (redakteurs) *The Dative*, Volume 1, pp. 251-288. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- De Villiers, A.M.M. (e.a.) 1922. *Afrikaanse Spreekwoorde*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- De Villiers, M. 1971. *Die Grammatika van Tyd en Modaliteit*. A.A. Balkema: Kaapstad.
- De Villiers, M. 1975. *Die Semantiek van Afrikaans*. Haum: Kaapstad.
- De Wet, A.S. (ongedat.) *Die Indirekte Voorwerp in Afrikaans*. Ongepubliseerde M.A. verhandeling, Universiteit van Oranje-Vrystaat.
- Feinauer, A.E. 1987. *Sinsvolgorde in Afrikaans*. Ongepubliseerde D.Litt. proefskrif, Universiteit van Stellenbosch.
- Gouws, R.H. 1982. *Die Skrapping van Identieke stukke in Afrikaanse Neweskikkingskonstruksies*. Ongepubliseerde D.Litt. proefskrif, Universiteit van Stellenbosch.
- Greenberg, J.H. 1966. Some universals of language with special reference to the order of meaningful elements, in *Universals of Iaguage*, 73-113. Cambridge, Massachesetts: MIT Press.
- Hornstein, N. en A. Weinberg. 1981. Case Theory and Preposition Stranding. *Linguistic Inquiry* 12: 55-91.

- Kempen, W. 1944a. Op taalbesoek by Mikro. *Ons eie boek*. 10:8-14.
- Kempen, W. 1944b. Op taalbesoek by D.F. Malherbe. *Ons eie boek*. 10: 151-62.
- Kempen, W. 1946. Op taalbesoek by Boerneef. Deel 2. *Ons eie boek*. 12: 143-7.
- Kempen, W. 1974. *Taalkunde - 'n Lewe*. Tafelberg-Uitgewers: Kaapstad, Johannesburg.
- Kempen, W. 1976. *Van Voorsetel tot Agtersetsels en tot sero-"setel" in Afrikaans*. (In die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns se bundel 1875-1975 *Studies oor die Afrikaanse Taal*).
- Labuscagne, G.T. 1956. *Die Strukturele Metode van Taalondersoek*. Nasionale Boekhandel Beperk: Kaapstad, Bloemfontein, Johannesburg.
- Lakoff, George. 1987. *Women, fire, and dangerous things: what categories reveal about the mind*. New York: Basic books.
- Le Roux, J.J. 1949. *Praatjies Oor Ons Taal*. Nasionale Pers. Beperk: Kaapstad.
- Le Roux, J.J. 1952. *Anglisismes*. Nasionale Boekhandel Beperk: Kaapstad, Johannesburg, Bloemfontein.
- Le Roux, T.H. 1960. *Afrikaanse Taalstudies*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Louw, S.A. 1941. *Taalgeografie*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Nienaber, G.S. 1949. *Oor Afrikaans*. Afrikaanse Pers. Boekhandel: Johannesburg.
- Nienaber, G.S. 1953. *Oor Afrikaans*. Afrikaanse Pers. Boekhandel: Johannesburg.
- Paardekooper, P. C. 1966. *Beknopte ABN-Syntaxis*. Den Bosch: Malmberg.
- Ponelis, F.A. 1968a. *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis*. Pretoria: J. L. van Schaik.

- Ponelis, F.A. 1968b. Die Afrikaanse sintaksis, in H.J.J.M. van der Merwe (e.a.) *Afrikaans: sy aard en ontwikkeling*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Ponelis, F.A. 1976. Groepering. *Taalfasette* 20 (1): 1-22.
- Ponelis, F.A. 1979. *Afrikaanse sintaksis*. J.L. van Schaik (Edms) Bpk.: Pretoria.
- Ponelis, F. A. 1981. Taalkundekroniek. Tydskrif in Geesteswetenskappe. TGW. 21: 241-60.
- Ponelis, F.A. 1984. Aspekte van die grammatika van setsels, in T.J.R. Botha, (e.a.). *Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde*. - Academica: Kaapstad.
- Ponelis, F.A. 1985. Setselskeiding in Afrikaans, in *Tydskrif in Geesteswetenskappe* 25-27.
- Ponelis, F.A. 1989. Sintaksis. in T.J.R. Botha, (e.a.). *Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde*. - Academica: Pretoria.
- Raidt, E.H. 1973. *Afrikaans en sy Europese Verlede*. Nasou Beperk: Kaapstad.
- Raidt, E.H. 1976. *Afrikaans en sy Europese Verlede*. Nasou Beperk: Kaapstad.
- Raidt, E.H. 1976. Die Herkoms van Objekskonstruksie met "vir" in 1875-1975 *Studies Oor die Afrikaanse Taal*. Die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns.
- Scholtz, H.v.d.M. 1960. *Taal en Taalverskynsels*. Nasionale Boekhandel Bpk.: Kaapstad, Bloemfontein.
- Scholtz, J. du P. 1963. *Taalhistoriese Opstelle*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Stockwell, T.A. 1981. *Origins of Phrase Structure*. Proefskrif, MIT.
- Van der Merwe, H.J.J.M. 1960. *Afrikaanse Taalkwessies*. J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.
- Van Wyk, E.B. 1964. "Sinsleer" in H.J.J.M. Van der Merwe (e.a.), *Studierigtings in die Taalkunde*. J.L. Van Schaik, Beperk: Pretoria.

Van der Merwe, H.J.J.M. (e.a.) 1968. *Afrikaans sy aard en ontwikkeling.*

J.L.van Schaik, Beperk: Pretoria.

Van der Merwe, H.J.J.M. (e.a.) 1971. *Inleiding tot die Taalkunde.* J.L. van

Schaik, Beperk: Pretoria.

Von Wielligh, G.R. 1925. *Ons Geselstaal.* J.L. van Schaik, Beperk: Pretoria.